

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המיל: חברת "אחיאסף".

תנאי החתימה:
באוסטריה-הונגריה:

לשנה . . . 14. — קראנען
לחצי שנה . . . 7. —
לרבע שנה . . . 3.50 —

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה . . . 12 מארק
באנגליה לשנה . . . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פֿרנק
בארץ ישראל . . . 15 פֿרנק.

ברוסיה:

לשנה . . . 6. — ר"ב
לחצי שנה . . . 3. —
לרבע שנה . . . 1.50 —

מחיר כל גליון 80 הילר, 15 קופ'.

בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

Erscheint jeden Donnerstag.

Krakau, 31 October 1901.

Nr. 42 — גליון מב

קראקא, י"ח חשוון תרס"ב.

שאלת הלשונות שלנו.

א.

היהודים ברוסיה משתמשים בשלש לשונות לצרכי ספרות הפרטית. אנחנו מוציאים ספרים ומכתבי-עתים: בשפת עבר, בשפת המדינה ובשפת זרנון. כרי לצאת ידי חובתנו לכל הצמאים, למלה "הורית".

והנה לכאורה היה השכל מחייב שהברכה המשולשת הזאת צריכה להיות מכוונת לשלשה מיני קוראים שונים: הספרות ומכתבי-העתים שבשפת עבר לאותם הקוראים היודעים רק עברית, זו שבשפת המדינה — לאותם היודעים רק לועזית, וזו שבשפת זרנון — לאותם היודעים רק זרנונית. אבל באמת אין הדבר כן. באמת אין בנו אנשים היודעים רק עברית; כי הן השפה העברית אינה שפה מדוברת, ובהכרח יש לו לכל קורא עברי עוד איזו לשון שבה הוא מדבר: או לועזית או זרנונית. ואולם גם אנשים היודעים רק לועזית — אין בנו אלא מתי מספר; כי הן הדבור הלועזי הוא, "המצאה חדשה", לפי ערך, בין יהודי ארצנו, וכמעט כל בנינו ובנותינו המדברים עתה רק לועזית, שמעו בנעוריהם, בבית אבותיהם, את הלשון הזרנונית די והותר, ואי אפשר כלל שכבר שכחו כלה גירסא דינקותא זו, — וגם הלשון העברית אינה מוזרה לכל המדברים לועזית. אך בנוגע לשפתנו השלישית, לשפת הזרנון, אין לכהד כי יש בנו אנשים רבים מאד היודעים רק זרנון ושאינם מבינים שום לשון אחרת, לא לועזית ולא עברית. המפלגה הזאת היא מפלגת ה"המון": הסוחרים הקטנים, הפועלים, האומנים הקטנים ודומיהם.

ובכן היה השכל מחייב, שהספרות הזרנונית והזורנליסטיקה הזרנונית תהינה מרובות באוכלוסין של קוראים יותר מן הספרות והזורנליסטיקה הישראלית שבעברית ובלועזית; שהרי מלבד ה"המון" הרב היודע רק זרנונית, יש לה לאותה הלשון עוד קוראים רבים מאד מאותם הקוראים גם עברית ולועזית. אבל באמת אין הדבר כן לכל הפחות ברוסיה. ה"המון" הרב היודע רק זרנונית, ברובו אינו קורא כלל אותם הספרים ואתם מכתבי העתים הראוים לשם זה. וקני ה"המון" עודם נוזנים בספרות הזרנונית העתיקה: ב"צאינה וראינה", ב"קב הישר", ב"מנורת המאור", וכשהם מרגישים איזה צורך להשיב את חושם האסתטי, הם קוראים איזו "מעשה בבא" ודיים. והצעירים

שב"המונונו" — גם כן ברובם — מבקשים ומוציאים את מזונותיהם הרוחניים ב"רומנים אמריקנים" וביתר מיני סמרטוטים מאותו הסוג. רק אחד מאלף מבני ה"המון" שלנו מוצא חפץ בספר זרנוני טוב ומועיל ובמכ"ע זרנוני הנגן. סוד נלוי הוא, כי כל אותם הספרים הזרנונים המכונים לפתוח את לב "המונונו" אל הטוב והיפה והמועיל, מונחים כאבן שאין לה הופכים. עניני ליצנות נסה, או ספורי ענבים מן המין הגרוע, הם הם הדברים המושכים את לב המונונו; על הספרות הנסה הזאת הוא מוציא את פרשותיו וגם את שקליו בחשק גדול. ובספרים שאינו מוצא בהם ליצנות נסה או המיון פרא או ענבים ונכול פה, לא ינע בשום אופן. את הדבר הזה אנכי יודע בכיור; וכטוח אני כי הסופרים הישרים, המעורבים קצת עם ה"המון" שלנו ואינם יראים לנלות את האמת, יקיימו את דברי. — וכל מה שנאמר על "הספרות" הזרנונית נאמר גם על הזורנליסטיקה הזרנונית: ה"המון" ברובו לא קרא את ה"קול מבושר", את ה"ישראלי", את ה"וועלט", ואינו קורא את ה"יוד". מספר ה"המון" הקורא לעשרות עשרות אלפים — ואולם כמה מספר קוראי ה"יודי"? בכל אופן עיקר תכליתה של הכתיבה כלשון ההמונית הזאת — אם לא שנחויק באותו הכלל: "אומנות בשביל אומנות" — הוא להשכיל ולהיטיב את ההמון, לפקוח על דרכיהם את עיני אותם האנשים הנוערים היודעים רק זרנונית; אך מכיון ש"הנצרכים" האלה משתמשים להדיא מפני הטובה שהסופרים אומרים להשפיע עליהם. למי אפוא עמלים אותם הסופרים והזורנליסטים הזרנוניים? כי על כן אנחנו מחויבים להודות בדאבון לבב כי לספרות הזרנונית אין אותו קהל הקוראים שלהם היא מכוונת ומיועדת מתחלת בריאתה. אומר אני: "בדאבון לבב", יען כי אני יודע היטב עד כמה שקוע "המונונו" בבערות, עד כמה מכוללות ומטרופות השקפותיו על העולם ועל החיים ועד כמה הוא נבער מרעת אפילו את יהדותו בעצמה; וכמו כן יודע אני כי רק הספרות הזרנונית עלולה להאירו ולהשכילו מעט, — ואיך לא יודה לבנו בראותנו כי "מקור השכלתו" היחיד והמיוחד הזה (ר"ל ספרי השכלה פופולירים בשפת זרנון) הוא לו כמעין חתום, יען אשר לא יחפוץ לנשת אליו ולשאב ממנו ולרוות את נפשו הריקה מכל? איך לא נתאונן בראותנו כי אפילו הבלטריסטיקה הטובה שבשפת זרנון, אותה הבלטריסטיקה העלולה להעיר או לברא בלב המונונו חוש אסתטי ודעות נכונות ומדות אנושיות, — גם לבלטריסטיקה הזאת פונה המונונו עורף והוא משתעשע רק בספורים נאלחים אשר יצרו לו השירלמנים הגסים באמריקה וברוסיה, המקלקלים את טעמו ואת מדותיו גם יחד?

אבל היהודים שישבו או בניטאות ולא היה להם שום מנע ומשא לא עם הספרות האשכנזית ולא עם המשכילים האשכנזים, אלא רק עם השדרות התחתונות של העם האשכנזי, הוסיפו עדיין לדבר בשפת אשכנז הקדומה (כמו שהוסיפו לדבר בה גם ההמוניים האשכנזים), באופן שבסוף המאה הי"ח כבר היה הברל גדול בין השפה של יהודי אשכנז ובין זו של האשכנזים בעצמם, ואז הוחל לקרוא לשפת יהודי אשכנז — "זרנון", והמשכילים העברים שבאשכנז השתדלו לבער את הזרנון מקרב בני עמם, מה שהצליח להם בומן קצר לפי הערך, כידוע. ואולם זמן רב קודם לכן באו פליטי יהודי אשכנז למדינת פולין וליטא, וביאו כפיהם את הלשון האשכנזית הקדומה שלהם, ובקשיות ערף ובפנטיסמום של הדיוטים החזיקו בלשון הזאת, כאלו היה שפתם הלאומית, ובשום אופן לא החליפוה בשפת המדינה. מוכן מאלו, כי במאות השנים שישבו בפולין ובליטא נתקלקלה לשונם האשכנזית יותר ויותר, כאשר יחייב טבע המקום החדש והשכנים החדשים, עד "שנשתבשה" לשונם זו הרבה יתר מן הזרנון של היהודים היושבים בארץ אשכנז נופא. וממילא היו יהודי רוסיה ופולין ללעג ולקלם לכל שכניהם, — לא מפני שהם מדברים בלשון שאינה לשונם הלאומית, אלא שהיא דיאליקט אשכנזי שכבר חדל לו להיות אורה באשכנז נופא ושנשתבש יותר ויותר בפי המדברים בו, בהיותם רחוקים מארץ מולדתו של הדיאליקט הזה. אלו דברו היהודים בארצות גלותם עברית או אפילו אותו הזרנון הארמי הסורי שהתרגלו בו בימי הבית השני, אזי לא לעג להם איש, כמו שאין לזענים לצרפתי היושב ברוסיה ומדבר צרפתי ואפילו צרפתי מקולקלה. אבל אם אותו הצרפתי היושב ברוסיה יקשה ערפו לדבר באיזה דיאליקט אשכנזי מקולקל ומשובש, אז בודאי יהיה לחרפה ולשנייה וגם אחיו הצרפתים יכוזו לו.

ואולם אינני דן עם ההמוניים שלנו, איך שיהיה, אם בצדקואם לא בצדק, הנה הלשון שבפיהם נעשתה במשך מאות דורות ללשון מדוברת ויש לה לפי זה זכות קיום. האנשים הם אנשים בוערים ואינם יודעים איזה הדרך באה הלשון הזאת בפיהם. הם רואים כי הזרנון נכתב באותיות עבריות לכן יחשבו לתומם כי לשון יהודית הוא מימות עולם, ואף גם זאת כי מסבות חייהם אינן מניחות אותם להחליף את זרנונם בשפת המדינה; ובטוח אני כי לו רק נתנה להם היכלת (כתי ספר, מורים, והוציאה מחוק ל"תחום"), אזי כבר נכרת הזרנון מפיהם, ואצ"ל מפי בניהם. — אבל דן אני עם המשכילים שלנו, עם אותם הסופרים הזרנוניים ה"יצרנים" ספרות זרנונית לשמה בטוב טעם ובאומנות גדולה — בשביל קוראים נאורים, ואת ההמון שכתו לגמרי, הן המשכילים האלה יודעים היטב כי אם לשם ספרות, או הלשון הזאת היא לשון נכריה שאיננה שייכת כל עיקר ליהודים היושבים ברוסיה, הם יודעים היטב כי חרפה היא ליהודי היושב ברוסיה להשתמש בדיאליקט עתיק ומשונה של האשכנזים שלפני לושטער, ולא עוד אלא שאותם הסופרים המשכילים בעצמם מדברים עפ"י רוב רק בשפת המדינה, מפני שהם בושים להשמיע לאזניהם ולאזני אחרים את המלות המקולקלות שהכל יודעים איך הן צריכות להיות מבוטאות באמת; הם יודעים היטב כי גם היהודים שישבו באשכנז לא נואלו לחשוב את לשונם זו לשפתם הלאומית ולכן לא השתמשו בלשונם זו לצרכי הספרות, כי כל מה שכתבו כתבו עברית (במדה שהיתה ידועה להם בעת ההיא), ורק לצורך ההמון ולצורך הנשים, שלא ידעו ולא למדו בעת ההיא שום לשון מלבד השפה המדוברת, תרגמו משפת הספרות העברית

מדוע מבכר ההמון שלנו את הרומנים האמריקנים על הספרות הזרנונית הטובה והמועילה? וכמה אפשר למשוך את המוננו לספרי מקרא טובים ומועילים? על שתי השאלות האלה יש אתי תשובות אחרות אשר אפשרן לפני קוראי במאמר שני; כי במאמרי זה אני חפץ רק לגלות את הסוד הידוע מכבר: שאין לספרות הזרנונית ברוסיה אותם הקוראים שבשבילם נבראה לכאורה. על דבר זה אני מצטער; אבל אני מצטער גם על זה, שיש לה לספרות הזרנונית ברוסיה קוראים שבשבילם לא היתה צריכה להברא כלל.

כי הנה הסופרים הזרנוניים בארצנו השלימו זה כבר עם המעשה, שאין להם קוראים המוניים, וזה כבר חדלו לחשוב את הזרנון וספרותו לאמצעי ויחלו להשוכ אותו לתכלית בפני עצמו. הסופרים הזרנוניים החלו ליצור "יצירות", מלאכת מחשבת מדוקדקה, לפי טעמים ולפי מדרגת השכלתם של קוראים האמונים על "זרמי" הספרות האירופיות החדשים שבחדשים. הם אינם רוצים עוד כלל להעשיר ולהרחיב את ידיעות קוראיהם, כי אם להעשיר ולהרחיב את הספרות הזרנונית, ולהראות העמים והשרים את יפיה. בקצרה, הם הסיחו דעתם לגמרי מן "ההמון", וישימו פניהם אל ה"אינטליגנציה" שלנו ויעשו לה מטעמים הראויים באמת לעלות אפילו על שלחנו של "גורמנד" ספרותי. ואחרית הדבר היא, כי כמעט כל קוראי הספרות הזרנונית והזרנוליסטיקה הזרנונית הם אנשים משכילים ונאורים, ולכל הפחות יודעים הם איזו לשון לועזית וגם שפת עבר.

הנה לו היו היהודים שבט משבטי הגרמנים, אז בודאי לא היה יכול שום איש לשלול מהם הזכות והמשפט ל"יצור" ספרות בורנון האשכנזי ולהשתדל להעלות את ה"אידים" הזה למדרגת שפה קולטורית. אבל גם אז היו רשאים לעשות זאת, רק אם הם בעצמם וקוראיהם אינם חושבים את ה"אידים" שלהם לזרנון מקולקל ומשובש, אלא לענף מיוחד של הלשון הגרמנית שהתפתח בקרבם, עפ"י תנאי המקום ותכונת השבט, באופן מיוחד ומשונה; כמו שלא יעלה למשל על דעת ההולנדים לחשוב את שפתם ההולנדית לזרנון אשכנזי משובש, אחרי שהלשון ההולנדית התפתחה בין השבט הגרמני (ההולנדים) היושבים בהולנד בדרך טבעי לפי תנאי המקום ויושבו, ולפי שההולנדים לא דברו מעולם באותה הלשון האשכנזית שבה דברו הגרמנים היושבים בארץ אשכנז. אבל אם יש בארץ אשכנז נופא איזה אידים משובש שבו החזיקו בני ההמון (שדרכם לשבש כל לשון שבאה לפיהם), כמו למשל הדיאליקט הברליני, או הדיאליקט הוויני, או אפילו אותם האידיומים המשונים שבהם מדברים ההמוניים במדינת בווריה, סכסוניה או במדינת האשכנזיות שבאוסטריה, — אזי לא יעלה על לב איש ליצור ספרות למשכילים באותם הדיאליקטים ההמוניים, שהרי לכל המשכילים יש לשון אשכנזית מתוקנה, ואם יכתבו להם באיזה דיאליקט המוני, הרי ידעו הקוראים המשכילים שהסופרים עושים רק "מעשי קונדס" לחדודא בעלמא — ובאמת עושים לפעמים הסופרים האשכנזים "מעשה קונדס" כזה, כרי לברר את רוח קוראיהם, אבל לא בכונה ליצור ספרות דיאליקטית (?) — וקארל האלמטי?

ופרישץ רייטער? — העורך.)

ועתה נראה את היחס שבין היהודים ברוסיה ובין הזרנון האשכנזי שלהם כתור לשון ספרותית. היהודים אינם שבט גרמני, לכל הדעות; אלא שמתוך שישבו בין האשכנזים מאות בשנים למדה לשונם לדבר בשפת המדינה שהיתה בימים ההם, בינתיים נתפתחה ונשתנית השפה האשכנזית של האשכנזים, עקב התפתחות ההשכלה והספרות האשכנזית;

ואמנם לו כתבו הסופרים הזרנוניים בשביל ההמון, ר"ל בשביל אותה המפלגה שאינה מכינה שום לשון מלבד זרנון, או לא היינו רשאים להרהר אחרי מעשה כזה; אדרבא, אז היינו מחויבים להחזיק להם טובה על התמכרם למלאכה כזאת, בכדי להסביר לעניי הדעת דברים הנחוצים להם ושהיו זרים להם עד עתה. ואולם הנה גם תוכן הספרות הזרנונית החדשה וגם סגנונה וגם כל מבטאיה הנבחרים והחריפים צוחים ככרוכיא: לא להשכיל את ההמון כונתנו, כי אם לשעשע את המשכילים! ולא עוד אלא שאם באמת ימצא איש המוני שיקרא את יצירי רוחם של סופרינו הנעלים הכותבים זרנונית, אז תהיה לו הקריאה הזאת לא להועיל כי אם להפסיד, כמו שיקרה לילדים בקראם ספרים שנועדו לגדולים. את הסטירה הצפונה בדברים כאלה לא יבין כלל. אני בעצמי ידעתי אשה צדקנית, אשר מררה חייה וחי בני ביתה בחסידותה הנפרזה, ביחוד בערבי פסחים, אשר אז היתה ממש איומה כלביאה ביער, בהריחה בכל מקום, חשש חמץ". והאשה הזאת היתה פקחית גדולה במילי דעלמא. ויהי היום ויבואו לה בניה המשכילים את הסטירה הידועה, "דער יודישער ערב פסח", למען תקרא את הספר ולקחה מוסר. האשה קראה את הספר בעיון, וכאשר הגיע ערב פסח הוסיפה על חומרותיה עוד חומרות חדשות, שלמדה אותן מתוך הסטירה של שאצקעס. ומעשים כאלה ראיתי גם בענינים אחרים.

אבל, כאמור, אין הסופרים הזרנוניים החדשים כותבים כלל כדי להשכיל ולהיטיב את ההמון, והם בעצמם מודים כי הם מכוונים רק ל"יצור" ספרות יפה בלשון הזרנונית ובשביל המשכילים, ואם כן אני שואל: האין זו מן הזרות?

ואולי תאמרו: הנה המשכילים ורק המשכילים קוראים את הספרות הזרנונית, אות הוא כי היא דרושה לחפצם, וממילא יש לה זכות הקיום — אך הידעתם מדוע קוראים המשכילים את הספרות המשונה הזאת? קצתם, מפני שהם מוצאים בה לפעמים מלתא דחדודא שיש לה באמת מעם רק בזרנון, ורובם מפני שלדאכוננו התפשטה הדעה הנפסדה שהזרנון הוא אחד מעיקרי הציוניות והלאומיות. הדבר נראה כפרדוקס, ואולם אמת ונכון הוא. האינטלגנטים שלנו, שאינם יודעים עברית ובכ"ז הם ציוניים, אומרים לצאת ידי חובתם לציוניות ולאומיות בקראם את הספרות הזרנונית. לפידעתם הדבר הכתוב זרנונית מפיך יתר יהדות ויתר לאומיות מאותו הדבר בעצמו לועזית. פעמים רבות ראיתי משכילים ציוניים, שאינם יודעים עברית, והם קוראים איזה ספור זרנוני או מכ"ע זרנוני בהתלהבות עצומה, אעפ"י שהם עמלים בועת אפס בזרנון זה שכבר שכהוהו, ממש כיהודי הדיוט ה"אומר" זוהר. ולא עוד אלא שראיתי דוקטור ציוני יושב וקורא בכונה רבה ברושירה זרנונית שבה תורגם נאומו של נורדוי באחד הקונגרסים. אז שאלתי: האמנם לא קראת את הנאום במקורו האשכנזי או בתרגום רוסי, ולמה זה תעמול בועת אפך בלשון המקולקלה הזאת אשר בה נשחת כל יפיו של הנאום? והדוקטור עני: אמנם קראתי את הנאום בשפת אשכנזי, אבל לנו הציוניים נעים יותר לקראו בשפת יהודית, כי אז אנחנו מרגישים את לאומיותנו ביתר עוז.

יעקב וויטאל

הערת העורך. — פנינו מקום למאמרו של הסופר הנכבד הזה, אם כי השקפתו על הזרנון שגוה בעיקרן מהשקפתנו, ואנחנו מחכים עד תום הסריה של המאמרים האלה, ואז תבאנה גם טענותיו של הצד שכנגד.

את הספרים הנחוצים להם, או שהעתיקו להם באותיות עבריות איזו ספורים המוניים שהיו יודעים בעת ההיא באשכנזי, אבל מעולם לא עלה על לבם לכתוב בשפתם המדוברת לצורך המלומדים והמשכילים. כל זה יודעים הסופרים הזרנוניים היטב, — ואיך זה עלה על לבם לכתוב בזרנון האשכנזי ספורים מנוהצים, שירים עמקי מחשבות ומאמרים עיוניים — בשביל אנשים משכילים ונאורים?!

מודה אני, כי גם אני בעצמי מתענג מאד בקראי איזו סצינה מתחום המושב, כתובה בלשונם של יושבי התחום; כי באמת אי אפשר למסור בדיוק את שיחותיהם של יושבי התחום (כמובן רק של השדרות התחתונות) אלא בלשון שהם בעצמם מדברים בה; ולא עוד אלא שהייתי יועץ לסופרינו הכותבים עברית או לועזית, לתת בספוריהם את השיחות הכרטיסיות של "נבוריהם" ההמוניים דוקא בזרנון ולא בתרגום עברי או לועזי. אבל זהו רק בנוגע לשיחות, לשיחות שיש בהן איזה תבלין מיוחד בלשונם של המדבר ההמוני ובשביל בעל הפסיכולוגיה המדקדק בכל הנה והנה יש לכל זה ערך מיוחד — אבל הלא הדבר זה הוא לכתוב תאורי הטבע ורעיונות שיריים או עיוניים דוקא בזרנון ובשביל קוראים המבינים לועזית או עברית! אינני אומר כי אי אפשר לכתוב בזרנון תאורי הטבע ושירים ומחקרים; אדרבא, אפשר ואפשר. לוקחים מלים אשכנזיות הראויות לדבר ומשנים אותן קצת וכותבים אותן באותיות עבריות ובנקוד משונה — והדבר נעשה. אבל אני שואל: למה לנו לעשות מעשה זה כזה בשביל קוראים אשר יוכלו לקרוא את הדברים בלשון קולטורית, בלועזית או בעברית? אתם אומרים: הסופר הזרנוני והמשורר הזרנוני כותבים כמו שהם חושבים; הם הושבים זרנונית, לכן הם רוצים למסור את מחשבותיהם לקוראיהם גם כן בזרנון. אבל הדבר הזה אינו כן. רעיונות שיריים או עיוניים לא נולדו מעולם בלשון זרנון בלב הסופר, יען כי בלשון זרנון שמע הסופר תמיד רק ענינים המוניים, וגם מעולם לא קרא בלשון זו תאורי הטבע ונתוח ההרגשות וכדומה. אותם הרעיונות היפים שמע או קרא הסופר בלשון לועזית (או בשפ"ע), והם נתרשמו במוחו דוקא בלשון לועזית או בעברית, וכאשר תבוא עליו הרוח אז ישב אל שלחן הכתיבה ויבקש ויחפש מלים בכדי למסור את הרעיונות היפים בלשון הזרנונית, ר"ל בלשון שאין בה שום מלים מיוחדות לאותם הרעיונות — ואז או שיקח לצרכו מלים אשכנזיות וישבשן קצת, או גם לא ישבשן כל עיקר.

הנני להביא לכם דוגמא אחת לקים את דברי. זה לא כביר נדפס בזרנון שיר יפה מאד מאת אחד ממשוררי הלשון הזאת, ובו אני מוצא את השורות האלה: "וויא סלימערט דאס לעמפעלע שלעפריג און מאט — דער הייזריגער זיינער נור וויל נישט שטעהן שטיל, ער קלימפערט און קלאפערט אָהן אויפהער, אָהן ציעל — געדאנקען ערדריקען איהר זעלע, צורייסען איהר הערץ, ערפילען איהר ד'מספּ מיט ציוויילעל און שמערץ — עם קניסטערט גאַנץ שלעפריג" וכי וכי. ומה? האם באמת נולד השיר הזה במוחו של כותבו בלשון הזרנונית יחד עם "סלימערץ" ועם "קלימפערץ וקלאפערץ" ועם "דומפּף וצוויילעל" ו"קניסטערץ"? והאם אין כל השיר הזה בסגנונו וברוחו ובמבטאיו המיוחדים מעיד כי המשורר, שיש לו בודאי מנע ומשא גדול עם הלשון האשכנזית, חשב את השיר אשכנזי, ובכונה שבש קצת איזו מלים אשכנזיות ויש אשר מסרן כמבטאן האשכנזי בלי כל שנוי, ובכתבו את הדברים באותיות עבריות יצא ידי חובתו לזרנון?!

בארצות המערב.

לט.

המצב המדיני של אחינו בממלכת אוונריה הורע מאד בשנים האחרונות, ועדיין הוא פוחת והולך מיום ליום. הקלקול גדול ביותר, כי במתכוון או שלא במתכוון עוצמים אחינו את עיניהם מראות נכוחה ושמיחים הם על הזכיות המדיניות שנתנו להם זה מקרוב. כשבע עמנו בכל מקום ובכל זמן הם מוצאים די ספוקם באונאת עצמם, בהבטחות כוזבות ובאשר מרומה. הם מתברכים בלבם: שלום יהיה לנו, ומסיחים רעתם מן המאורעות המרמיים על קלקול העיניים באונגריה. אמנם לעת עתה אינם מרנישים עוד בכל תוקף השנאה לישראל ההולכת ומתנברת, שהרי חייהם האיקונומיים הם לרוב כסדרם, ואולם כבר הורה הנסיון, כי בכל אומה ולשון תלויה ההתפתחות המוסרית במצב הכלכלה, ואם המצב הזה יתקלקל, יתקלקלו לבסוף גם תנאי החיים; בעוד ימי דור אחד יכירו יובחינו אחינו באונגריה את תוצאות המאורעות האלה. די הוא, כי החלו כבר להביט בעין רעה על רבוי המלומדים והמשכילים שבני ישראל ולא יספחו עוד יהודים לשירות מדינית. כמובן, ימצאו אחרים מן הצעירים המשכילים, אשר נדרו לפנייהם דרך החיים, והם יצאו מן המחנה כדי להמלט מזה. באחרית הימים זרניש כנסית ישראל אשר באונגריה את הקלקול של החוץ הזה, כאשר יזנישוהו כעת בגרמניה. רעה רבה היא, אם יעובו העשירים ובעלי היכולת את עמנו, ואולם רבה מזו היא, אם יפנו המשכילים עורף למולדתם. אין לשער את ההפסד הקולטורי הנמצא בזה ואת תוצאותיו להתפתחות עמנו.

כבר ספר במכתביהעתי הזה על דבר תוצאות הבחירות לוועד המדיני שהיו בימים האחרונים באונגריה. אחינו בממלכה הזאת שמחים בחלקם, כי נבחרו ששה עשר אנשים מבני ישראל לבית מורשי העם — זהו 'מופת חותך' לפי דעתם, כי השנאה לישראל לא הכתה עוד שרש בעם, ואולם אם נדייק בדבר, נראה את ההפך. כנודע נחשלו הליברלים, 'אוהבי ישראל', במלחמת הבחירה, וכארכעים אנשים מהם נפקדו הפעם בוועד המדיני. גם הדבר הזה לא היה רע כל כך, אלא שעלינו לדעת, כי על צד האמת אין עוד רוב דעות לכת הליברלים, ובין בני חבריהם נמצאים כשבעים איש, אשר בחשאי נוטים הם אחרי האנטיסמיטיזם. האנשים האלה יהיו בלי ספק לכת הליברלים למוקש, יען בהם תלויה כעת ההנהגה המדינית. אם יכעיסו אותם, יפרדו ממפלגת הליברלים, ואז תתפרד חבילתם לגמרי. על פי הדבר הזה תחל עתה באונגריה תקופת הצביעות המדינית, שהיא מכה מוסרית במדינה מאין כמוה. ליברליות או ריאקציה — איזו תכשר ביותר לא נדע לחלוטין, אבל זאת ידענו, כי קשה מאד הליברליות המזויפת, הפושטת שלפיה ומתפארת בצדקתה ובחשאי תעוות את הדינים ותרבה את הקלקלה המוסרית. ליברליות' כזאת משלה בשכבר הימים באוסטריה, והיא שהביאה חרון אף לעולם, עכשו היא אומרת לבנות לה בית נם בממלכת אוונגריה. השיטה הנוכחית של ממשלת אוונגריה הליברלית' תנרום רעה רבה לא רק להמפלגה הליברלית'—על זה לא היינו כואבים ומצטערים כל כך—אלא להליברליות, כלומר לאותה השיטה המדינית, אשר בימים האחרונים סר צלה ואבד כבודה, לא על ידי חסרונותיה היא, אלא על ידי חסרונות האנשים אשר בשמד ירגלו ועושים אותה קרדום לחפור בו.

החוץ הזה, אשר רואים אנו אותו מתפתח ומתהווה כעת באונגריה, הוא פרט חשוב, היוצא ללמד על הכלל כלו, ולכן מן הראוי הוא לעיין ולדייק בו. מבוא והצעה הוא החוץ הזה להבנת העיניים בתקופה האחרונה, כלומר להתנברות הריאקציה והשנאה לישראל בארצות המערב. ידוע הוא, כי זה ימי דור אחד נקשרים אחינו בארצות המערב אל הליברליות, והם ותרועל יינ עיקרי הדת הישראלית, אבל על העיקר הזה לא ותר. ליברליות וזכות היהודים — אלו הם שמות נרדפים. אחינו בארצות המערב טועים בשתים: אינם יודעים, כי גם האהבה של הליברלים לישראל היא רק מתמול שלשים. נבריאל ריסר ברא אותה בכחו הנפלא, הגם שהיא מתננת בעצם לסבע העיניים. הליברליות היתה מראשית בריאתה שאיפה עממית. ואתה מוצא, כי יותר קרוב להוכיח לממשלה תקיפה, הנוהגת ברבר מלך שליט, את חיוב שווי הזכיות ליהודים, מאשר יוכיחו כדבר הזה לממשלה

דימוקרטית. הראשונה עושה דבריה על פי היקשי השכל, אשר העיקר להם התועלת הכללית, בעוד שהשניה תתנהג על פי נסיה לכה. מופת נאמן לזה הוא, למשל, יחוס המלך פרידריך הגדול להיהודים, אשר עם עוצם שנאתו להם היה רגיל לעשות הנחה גדולה לאלה הבאים לארצו כדי להעשירה. זו ועיד אחרת: אפשר כי בימים שעברו היה הקשר בין היהודים והליברלים דבר בעתו ומביא תועלת לשניהם. אבל ידוע הוא, כי אין ברית עולם בין שני צדדים מדיניים, אלא כל זמן שתמיד התועלת לשניהם תתמיד גם הברית. הקשר בין היהודים והליברלים אינו מביא כעת תועלת לא היהודים, אשר הליברלים מיראתם את ההמון מתרחקים מהם כעת, ולא להליברלים, יען כי על ידי יחוסם אל היהודים הם יורדים מטה מטה, ואין ספק, כי על ידי זה נכאשו בעיני בני עמם.

ואולם הליברליות העומדת כעת בקלקולה אינה עוד שאיפה עממית וזמנית, אלא היא חורבה עתיקה, אשר עתידים היהודים להקבר תחתיה חיים. ובאמרי, כי עתידים היהודים להנוק בנופם ובממונם ובזכויותיהם המדיניות על ידי בריתם עם הליברלים, עלי לבאר מעט את דברי. באמת אין 'היהודים' עושים כזה, אלא קצת התקפים והמנהיגים, אשר לתועלתם הם יחזיקו בבריתם עם הליברלים. ואולם היהודים אינם יודעים מאומה, יען כי אין להם שום כשרון מדיני וחוש הריח בעיניים כאלה. הם נמשכים כעדר אחרי מאשריהם המתעים אותם. הפחותים שבאומות העולם נחנו בשבעים בכשרון מדיני, ברנש צבורי; הם יודעים לכוון את השעה, להכנס ולטכס עצה, לעשות את הכל יפה בעתו, להתאים את מעשיהם ומפעליהם עם צרכי הזמן ושיאפיותיו. ואולם אחינו עושים דוקא את ההפך. הם ישינם בין העצים, וערים בין הישינים; שמחים בין המתאבלים, ימתאבלים בין השמחים. עמנו הוא מין אנכרוניסמוס בעולם; הוא עושה הכל לא בעתו, ומעולם אינו יודע, מה הזמן דורש ממנו. בשעה שכל בני אדם הם ליברלים ושואפים לשנויים מוסריים ורוחניים, יהיה עמנו קונסרוטיווי, שומר אמונים; בשעה שדעות חרשות מנסרות ברקיע הקולטורה, הוא מחזיק בנושנות; בשעה שכל באי עולם שואפים לקוסמופוליטיות, יהיה הוא לאומי עד הקצה האחרון, ובשעה שאומות העולם הפצות לגדור עצמן בחייהן הלאומיים, מטיף עמנו דוקא לקוסמופוליטיות, לאהבה ולאחיה אנושית.

היהודים בארצות המערב רבקים בהליברליות כשהיא בקלקולה. נודע ומפורסם למדי, כי בשנים האחרונות רבה הקלקלה הצבורית אשר נרמה להבאיש את ריח הליברליות בעיני העם. על המנהיגים והתקפים השולחים בבוה את ידם נלוו תמיד איזו יהודים — האנטיסמיטים אומרים: נלוו 'היהודים'. אין אנו מודים לצעקת שונאינו עלינו, אבל האמת היא, כי איזו יהודים נספחו על הליברלים האלה, אלו אומרים כעת, כי מטעם זה סר צלם ואבד כבודם, יען כי ארתו לחברה עם היהודים, ואולם יותר קרוב לאמת, כי מטעם זה רבה השנאה לישראל, כי בכל קלקלה מדינית אשר עלתה צחנתה, כי הגדילה לעשות, נמצאו תמיד איזו אנשים מודע היהודים, כלומר יהודים שיצאו כבר מדתם או שעוד נשאר ברת ישראל מרוב השכחה. הקלקלה הצבורית באוסטריה בימי ממשלת הליברלים 'ענין פאנאמה', שלטון עיר ווינא, 'הליברליות' באונגריה, כלם נשתו בזה, כי יד ישראל באמצע. לא דבר ריק הוא, מה שהתחילו קצת יהודים בעלי שכל להכריזו על כיוצא בזה בברלין; אל נא נעשה כמעשה הליברלים בווינא, אשר טהרו את השרץ בקין טעמים וחפו על חבריהם השולחים בבוה את ידם ולבסוף ירדה הליברליות שם עד הדיוטא התחונה. בכל ממלכת גרמניה אי אפשר שתתפשט הקלקלה המוסרית כל כך, כי ממשלה תקיפה מקפדת בזה ומעיינת הרבה על כל הנעשה. אם יהיה גם שם איזה עסק ביש — סוף סוף העומד מרובה על הפרוץ. ואולם בממלכת אוונגריה אין הדבר כן, שם רבתה בשנים האחרונים הצעקה, כי רגלי ממשלת הליברלים והיהודים נתעוותו הדינים ונתקלקלו המעשים. הקלקלה הצבורית גברה ועלתה למעלה ראש.

נפלא הוא לראות, כי בעוד שבטלה כבר האחיה בישראל בנוגע לחייהם המוסריים ועל צד האמת אין אנו עם, אלא קבוצ של בני אדם שלא יתאחרו לעולם, הנה בחיינו המדיניים אנו 'עדר' גדול נמשך תמיד לצד אחד. אחינו בארצות המערב מחזיקים בזה טובה לעצמם; הם אומרים: פוורים ומפורדים: נו בדעותינו המוסריות והשקפתנו הדתית, אבל בעיניים מדיניים 'הנוגעים להכלל' אחים אנו. ובאמת אינם אחים, אלא נמכרים הם

והסופר שואל :

"הנלמד את תלמידיו בראשית למורם חמש עשרה או עשרים מלים חדשות מדי יום ביומו, כדעת מר ילין, או אך ארבע, חמש. כדעת מר אפשטיין? הנחל ללמד את הפעלים בזמן עבר ובעתיד מהוהף לעבר ושמות הנוף מהנוף הראשון כדעת הראשון, אם בהוה ושמות הנוף מהנוף היזשי כדעת השני? הנלמד את עשרה המספרים הראשונים בשעור אחד ("לפי הטף") או נטפל בעשרה השמות האלה כשלושה חדשים ("עברית בעברית")? הנרשה לעצמנו לתרגם לפעמים מלים אחדות, על פי היתר מר ילין, או נקבל עלינו חומרות המחמיר הגדול מר אפשטיין הכופה עלינו הר כגיגית ואומר: והוהרו והוהרו להוציא מפיכם מלה לא עברית? ספקות רבים כאלה יהרוצצו כמות כל מורה הנאמן למלאכתו והחפץ כי תלמידיו יתפסו את תלמודם בנקל."

ולא זה בלבד.

"...יש גם אשר דברי סופר אחד סותרים אלה את אלה במאמרים השונים..."

והסופר יספר כי

"בספר "עברית בעברית" כתוב: "הוצא את תלמידך החוצה והראה אותם את השמים, את השמש, את חלקת האדמה אשר לנגד עיניהם; דבר על מראה השמש וחומה, על מראה הארץ ואשר עליה. קרא לפניו מדי יום ביומו שורות אחדות, אך אחדות, מספר התולדה הגדול החי."

והמלמד אומר לעשות ככה והנה... בא ה' א. ל. ביסקא באחד ממאמריו ויטען: לא! הוא אינו מרשה לעשות כדבר הזה.

והסופר יספר :

"אם כי הרעה הוואת התנגדה לפרי נסיוני, ככל זאת החלישה בי את הרצון לטייל את תלמידי הרבה; כי—אודה ולא אבוש—אין בי, כמו ברבים, די דעה עצמית לבלתי הגרר אחרי המלה הנדפסה ולבלתי הצדיק את המבקר מהמחבר על פי הכלל: צדק האחרון בוכוח. ואומר בלבי: הארון המבקר בצאתו לבקר, כודאי קרא ושנה בענין הזה הרבה יותר ממני ואולי גם עשה נסיונות, והנה הוא אומר כי אין כל תועלת בטיוולים, ומי יודע אם לא המלה האחרונה של הפרגוניה בימינו היא?"

ובכן משבא אותו ה' ביסקא בטלו הטיוולים.

ואולם באותו המליץ נופא הדפים ה' ביסקא מאמר חדש,

"...ומה תמהתי לקרוא בו את הדברים האלה: "המורים צריכים לטייל בכל יום עם תלמידיהם ולהרבות שיחה על כל מראה עיניהם!" האמנם זה הוא הפה שאמר בחורף שעבר להוציא את התלמידים החוצה? וכו'. האמנם יד אחת כתבה את שני המאמרים האלה? ואת העצה הוואת יועץ לנו מר ביסקא "על פי הנסיון אשר קנה בקיץ הזה?"

ובכן קשיא דביסקא אדביסקא!

והכותב מוסיף והולך ומוינה עוד סתירות רבות בדברי אותו ה' ביסקא ועצותיו, ויש שאנחנו מוכרחים להאמין כי הוא לוענ מעט לה' ביסקא זה ואינו מאמין הרבה בדיעותיו הפרדונניות ואינו מאמין כי יש לו בכלל איזו דעה ברורה וקבועה.

בקיצור, רואים אנחנו כי גם במלמדים אין לנו לקנא כלל. כתת וצרותיה!

f.

השקפה על דברי המדיניות.

(עניני חינה. — עניני רומה של אפריקה. — משפט הכורים הנתפשים. — עניני אפגניסתן. — דאגת אנגליה. — הבחירות במדינת ביהם. — מצב ההכנסות בצרפת.)

ממשלת חינה השלישה בידי ציר ממשלת ספרד נפקינג (כתור זקן הצירים של הממשלות האחרות היושבים בכירת ארץ הסינים) שטר חוב בסכום ארבע מאות וחמשים מיליון טאעלס, ובכך בא בפעם הוואת

בידי איזו תקפים העושים מסחר באחיהם ומונים את הבריות. הסברא נותנה, כי היה מן הראוי לעשות את ההפך: מה ענין אחדות היהודים בשאלות מדיניות? מה נוגע זה להיהדות, אם יבחר יהודי בליברלי או בקונסרוטיווי? רק בענינים לאומיים ודתיים היה מן הראוי להחזיק באחדות ככל האפשר. לפי מצב הרבר ברוב ארצות המערב — יוצאת מן הכלל היא רק ממלכת בריטניה שעניניה משונים לנמרי — טוב לאחינו להפריד כעת מן הכת הליברלית, אשר אין לה עוד מעמד בשטף הימים האלה, וכל כחה הוא רק בעשירי בני ישראל. וביחוד ראוי הדבר לאחינו באונגריה, כי יפרדו מן הליברלים בעוד זמן, כלומר בטרם אשר יפול הבנין הרעוע הזה תחתיו. אין הליברליות אלא עסק לקצת עשירי ישראל, ואולם דוקא מטעם זה טוב לאחינו בכלל להתרחק ממנה ולהחזיק באותה הכתה המדינית המגלה את קלקלתה. וזאת לדעת, כי עשירי ישראל וגדולינו הפרו את האחה הלאומית, ומעולם לא נסו לעשות מה בעד כלל ישראל כשהגיעו לגדולה. לכן אין שוה גם לכלל ישראל להחזיק בהם ולהמשך אחריהם, כשהם רואנים רק לתועלתם ורועים את עצמם.

מובן מאליו, כי איני נושא את נפשי לתקוה, כי דברי יפעלו עד מה לשנות מנהגו של עולם. יודע אני, כי כמקרה אחינו בשאר הארצות יקרה גם את אחינו באונגריה. הם לא יעמדו על הנסיון ההיסטורי עד שיכשלו בו — ואז הלא עברו את המועד. אנכי כתבתי את דברי אלה רק כעין סקירה לעתיד, וזרון ליום אחרון.

ש. ב. ד.

במכתביהעתים.

אשרי הדור שהנדולים נשמעים לקטנים! הנקנא בהם כשביל זה? ואולם בימים רעים בימינו אלה גם הקטנים שלנו אינם מרפדים את יצועיהם על פני שושנים. רצה הקב"ה ליסר אותם ביסורים שונים, ולפיכך הרבה להם מתודות חדשות וספרי למוד הדשים ושיטות חדשות, והם מקולעים בכפות הקלע ההן בכל יום ויום מכף אל כף, ממתודה האחת אל השנית, מספר הלמוד האחד אל השני, מן השיטה האחת אל השנית. ואולם כל היסורים הנדולים של הקטנים האלה יהיו כאפע, אם נשוה אותם עם היסורים אשר להמלמדים בעצמם.

"השטה הטבעית בלמוד שפתנו—מתאונן אחד המלמדים בגליון 218 של "המליץ" — אשר החלה להתפשט בישראל, הרבתה להעמיס עלינו משא כבד. ראשונה עלינו להנות יום יום בספרי השטה החדשה, ללמד תורה שלא נסינו בה ולעשות נסיונות כתימדות בעצמנו—בעת אשר על פי שיטת התרגומים היינו מוצאים הכל מוכן ומוזמן לפנינו, ושנית אין אנו מלומדים ולא פרדגונים גדולים, ואיך יכול איש איש ממנו לפסוק הלכה כמחבר זה או כרעהו ולהכריע את הכף בין מלות ספרי אחד לחברו. למשל:

עפ"י "לפי הטף":	עפ"י "עברית בעברית":
חרט;	מכתב.
גיר;	קרטון.
עט עפרת;	עפרון.
שרטט;	שרטט.
דיו שחור;	דיו שחורה.
הסכין הזה;	הסכין הזאת.
קפה;	קהוה.
צפרן אחת;	צפרן אחר.
נצב;	יר-עט.
ספון;	תקרה.
קרקע;	רצפה.
שלף נעל;	חלף נעל.

את נמיתו לשלום פעמים אין מספר. אבל עם כל זה אין לשכוח, כי דברים כאלה, היינו חסידה בין רוסיה ושאר הממלכות על דבר קולוניות ואחוזות בארצות רחוקות, כמעט שהם נעשים מאליהם.

ובמדינת ביהם תמו הבחירות. בנוגע להמלחמה בין המשעכים והגרמנים אין חדש. בערים ובכפרים היה מספר המורשים הגרמנים תשעה וששים, ונס מספרם עתה מספר כזה בדיוק. המלחמה נמשה גם הפעם על דבר העיר בודווייס הנמצאה בידי הגרמנים והמשיכים אומרים לכבשה. ואולם גם הפעם נצחו הגרמנים. בעלי האחוזות הגדולות משני הצדדים (המשיכים והגרמנים) נתפשרו ביניהם, לבחור בעשרים ואחד גרמנים ושלושים ושבעה משיכים. ועם כל זה הביאו הבחירות הפעם פנים חדשות – נצחו עוי פנים שבדור! גם בין המשיכים וגם בין הגרמנים נברו הלאומיים הקנאים והנלהבים, וביחוד גברה כת הגרמנים השוביניסטים, כת שענערער וחבריו. די בזיון וקצף, כי כל הגרמנים כביהם מיראתם את האיש הזה הסכימו, אם בפה מלא ואם לכל הפחות בשתיקה כהודאה, להאנטיסמיטיסמוס, שהוא כעת סימן מובהק לטהרת הקדש של גרמניות אמיתית. גרמני לאמתו מחוייב להכריז על שנאתו ליהודים.

ובצרפת עושה הממשלה את מעשיה כנגד הישועיים בנבורה רבה, וסוף סוף נוכחו אלו, כי לא דבר שפתים הוא, אלא פעולה ממשית מצד הממשלה, לשים קץ ונבול לזדונם ונאותם. ואולם מצד אחר עומדת כעת הממשלה ותוהה: הכנסותיה מן המסים והארנוניות הולכות ופוחתות, וכבר הניע החסרון לסכום תשעים מיליון כלפי הקצבה של השנה שעברה. טעם החזיון הזה, אשר עליו רואנים המדיניים בצרפת זה כמה, נכרר עוד בארוכה לעת מצוא.

מאורעות ומעשים.

עוד לפני שנה ומחצה נמסרה הצעה למחלקה האודיסאית של חברת מרבי השכלה בישראל ע"ד נחיצות איוו תיקונים בהחזרים בעיר אודיסא, ואו נקבעה קומיסיה לחקור ולדרוש את מצב החזרים. עתה נמסרו להמחלקה ידיעות מפורטות ע"ד החזרים, והמחלקה החליטה לקבל עליה את העבודה במעשה התיקונים הנחוצים, כפי אשר תדרוש העת הנוכחית. פרטי התיקונים יתבררו בושיבות הבאות של המחלקה. — כגודע, נתבטל ע"י הסינאט כפטרבורג פסק הדין של ב"ד הגליל בוויילנא במשפט החובש בלאנדעס אשר נאשם בעון התנקשו בחיי האמה גרודזינסקא, והמשפט נמסר לאותו ב"ד הגליל לבררו שנית ע"י מושבעים ושופטים אחרים. עתה נקבע זמן המשפט ליום 9/11 ש"ז. — הפוליציה בבאקו הביאה במפקד את כל היהודים היושבים בבאקו בתור נושאי משרה אצל סוחרים בעלי גילדה ראשונה, או בתור אנשים שגמרו חוק. למודים בכתי הספר הגבוהים. גם נמתחה בקורת נמרצה על כל היהודים הבאים לבאקו ומתאכנסים בכתי המלון. — בעזרת המחלקה של "חברת מרבי השכלה" בריגא נערכו שמה שיעורים למקרא לפני המון העם מן היהודים. מספר השומעים את השיעורים עלה עד 3,064 איש. — מכברי הסופר ראובן אשר ברודס, היושב בווינא, חגגו בימים האלה בעיר ההיא חג יובל חמשים שנה להולדתו. ברודס נודע בקרבנו כמאמריו ובספוריו, וביחוד בספורו "הדת והחיים" אשר בשעתו עשה רושם גדול בספרותנו. הספור הזה לא נגמר ע"י המחבר, וכפי הנשמע עסוק עתה ה' ברודס בהשלמתו. — בקופת קהלת ישראל בווינא שמורה קרקומת מעובון ה' מוריץ ראפאפארט, אשר מפרותיו ינתן פרס למהבר ספר דבריו ימי ישראל. בש' 1898 בחר הועד הממונה לאותו דבר לנושא הספר, אשר בעבורו ינתן הפרס, את "תולדות הסניגוריא היהודית", ואף כי סכום הפרס

קץ להסכסוכים באויה המזרחית. גם באו צירי הממשלות לידי הסכם בדבר תשלומי החוב וקביעת המכס לסחורות הבאות מעבר לממלכת חינה ועל אלו העוברות ממדינה למדינה בממלכה הזאת. וכרוז יצא מטעם הקיסר אל פקידי הרשות, לקיים את דברי הכרית והשלום במלואם, דבר לא ינרע. כדי לקמץ בהוצאות, נמרה ממשלת חינה בדעתה להמעיט את מספר הפקידים ולהנהיג בכלל סדרים חדשים בשלטון המדיני. הממשלות מקוות, כי מעתה יהיה שלום אמת ביניהן ובין חינה.

ואולם בעוד אשר באת תקות העמים לשלום במזרח של אויה, הנה ינעים מאד הדברים בדרומה של אפריקה. לורד קיטשנר נתן התראה להבורים, כי אם לא יכנעו מפני ממשלת אנגליה עד יום ט"ו ספטמבר, אז דין מורדים ופושעים להם, אם יתפסו בכף. אחרי אשר עבר היום המיועד, שחקה מעט השעה להבורים הנלחמים לחופש ארצם, ולכן נבה לבם, לבלתי שמוע בקול היועצים לשלום. אדרבה, הם הודיעו, כי אין להם שום תכיעה לעמי אירופה, וידם בעצמם תושיע להם בלי עזרת זר. ואולם כל איש מבין חזה מראש, כי סוף סוף לא תקום אומה קטנה וסחופה כזו בפני עם גדול וכביר. ואפילו אם נרשיע את ממשלת אנגליה ונצדיק את הבורים — מה יועיל להם זה ביום עברה? בענינים כאלה אין יושר ואין משפט. אלא כח ונבורה. עכשו נתפשו כבר כמה בורים בידי האנגלים, ואלו הראו בפועל, כי אחת דברו בנוגע למשפט הבורים, ומדברם לא ישיבו. ראשי הצבא הומתו, אחדים נענשו לשבת במאסר עשרים שנה וגם ענשו אותם במכות מרדות. העונש הזה האחרון הוא המכווער ביותר. אמנם עלינו לדעת, כי לעת עתה לא נכוו בורים מאדמת אורניה וטינסוול נחלתם של האנגלים, אלא יושבי נטל וקפלנדיה, שהם עבדי המלך האנגלי, ואליבא דכל הדעות דין מורדים ופושעים להם. אבל עם כל זה מכווער הדבר הזה, אשר יזכירנו את מעשי המצביא האינזי באונגריה, לאחר שנכבשה המדינה הזאת בשנת 1849. גם המצביא הזה הלך עם האונגרים המנוצחים בחמת קרי, ואו היה עליו הקצף מצד כל העמים הנאורים. ובהיותו פעם אחת בעיר לונדון, והוא יושב על כוס שכר בבית משתה, או קמו עליו אנגלים קנאים להכותו ולהבוותו. זה משפט מתאכזר על עם אשר נפל במלחמה על קיומו ועל חירותו! ומה יהיה משפט קיטשנר, אשר סוף סוף לא ביושר ולא בצדק חרץ על הבורים משפט מורדים במלכות?

ובעוד אשר ידי אנגליה מלאות עבודה בדרומה של אפריקה, גדולה הדאגה והחרדה בלונדון על אודות ממלכת אפגאניסטן. הן אמנם לעת עתה שלום ושלוח בעולם, והאמיר החדש חביבאללה יושב על כסא ממלכתו ומתחוק עליו. ואולם הבקאים בעניני הממלכה הזאת ישערו, כי לא לאורך ימים תהיה המנוחה והמרנעה בארץ הזאת. אין חוק נמוסי המקיים בידי חביב אללה, בנו בכורו של עבד אלרחמן המת, את המלוכה. ואם תתערב איוו ממשלה בדבר, להסית את אחר מרבי המלוכה בהאמיר החדש, אז אפשר כי יניע הדבר גם לאנגליה. אומרים, כי שתי הממשלות האדירות, אשר אפגאניסטן תפריד ביניהן, רוסיה ואנגליה, תפצות בשלום, וטוב לשתייהן, כי תתקיים הממלכה התיכונית הזאת להפריד ביניהן, ואולם הדכרים האלה אינם אלא מליצה ושיחה נאה. לממשלת אנגליה טוב לקיים את אפגאניסטן, אם אי אפשר להשפיע עליה, לכל הפחות לשמור עליה, לבלתי תפול בידי ממשלת רוסיה. ואולם זו שכנגדה אינה מחוייבת כל כך בדבר, וכבר אנו רואים כי הולכת ומתקרבת היא להודו של אנגליה מצד אחר, מצד פרס העומדת כעת כמדה מרובה תחת השפעת רוסיה. הן אמנם אין ספק, כי ממשלת רוסיה תפצה כעת בשלום, ובפרט הקיסר הוא שומר אמונים, וכבר הראה

לומברוזו בבית מוזקסטוי.

המויק ברשות הניזוק! החוקר הטורני בעל הפנים המאירים והעינים השוחקות ובעל הלב השוקט אשר רמיון אין לפניו — והוא נכנס לתוך רשותו של החושב בעל הפנים הקודרים והמצח המקומט ובעל הלב הרך המתמוגג תמיד מרוב חמלה ומרוב חלומות. המבקש את הסבה הפתולוגית של כל כשרון רוח ובודק באומל את מעלות כל רוח ורוח — והוא בא אל בית החרושת של כשרון הרוח היותר גדול שבדרונו, לבחון אותו מקרוב כמו עינוי בשעה שהוא אורג את החושים הרקים מן הרקים של מלאכתו הנפלאה. מיסד השיטה בדבר „הפושע מלדה” — והוא יושב לפני האיש אשר כל פושע אין לפניו ואשר יראה בכל רק חנוך רע ואשר יאמר לחנך את בני האדם ואשר יקוה כי יחונכו סוף סוף ואשר יוחיל כי עוד יבוא היום הגדול והבית הגדול אשר לו נקרא עולם ירפא והיו בו רק מלאכים טובים. הפכים יותר גדולים משני אלה לא אוכל לצייר לי. למה זה אכחד? ביאתו של לומברוזו לביתו של טולסטוי העסיקה אותי, כפי שאשער, יותר מאשר העסיק את כל החסידים והמתנגדים יחד אותו היום שבא הרב מלאדי לביתו של הגאון מווילנא להתוכה עמו.

והמעשה היה בשנת 1897, בשעה שבא לומברוזו לארץ רוסיה לאספת הרופאים. ואולם לומברוזו שם עד כה יר לזה ולא ספר את הדברים ברבים, ורק זה עתה, באחד מן הימים האחרונים, עשה חסד עם אחד מעורכי מכתבי העתים החדשים בברלין, כאשר דרש ממנו, ויספר את מוצאותיו. אכן יודע לומברוזו לספר מאין רבים כמוהו!

בראשונה יספר לנו את דבר בואו לווארשוי. כמוכן, לא מצאה העיר הזאת הן בעיניו. הרחובות ריקות מאין מצבות אבן וקטטואות. המצבות המעטות אין ראשים להן. לומברוזו מבקש בווארשוי דוקא ראשים. לשוא! ואולם ראה, הנה הוא בא לסמולנסק. מאות סטודנטים של האוניברסיטה במוסקווא מקבלים את פניו. חבריו במוסקווא אינם נותנים אותו ללון בבית מלון ומפנים לו מקום במצידת הקרמל. בצאתו החוצה סובבים אותו מחנות של חסידים ומעריצים. ולא רק הפקידים הגבוהים — לא, גם אנשים פשוטים מן ההמון יודעים, כפי הנראה, את כל ספריו; יודעים אותם יותר מאשר ידעו אותם בארץ מולדתו... כן, כן, ארץ ברוכה היא הארץ הזאת! הן סוד גלוי הוא לכל כי אפילו הפחות שבאכרים ברוסיה יודע את הספרות ויש לו חוש בשביל הספרות יותר מן הפרופיסור באיטליה. אכן זה הוא אשר יאמר: האורח יראה ברנע אחד יותר מאשר יראה התושב בקרב שנים רבות. ובשרם עוד ימצא זמן להודיע על פי טלגרמה להסופר המהולל את דבר בואו אליו, ואנשים הנה באו לחסום לפניו את הדרך העולה ליאסנאיא פוליאנא. אחד הפקידים רמו לו כי אין הדבר הזה לרצון בעיני הרשות, ואולם לומברוזו באחת, כי רק תאוה של חוקר ושל סופר דוחפת אותו לבוא ולראות את פני האיש. אכן גם הפקיד רק באחת: הדבר לא יתכן. לומברוזו עוד ניסה להתפלפל עם הצד שכנגדו והוא שואל: מדוע? ופתאום והאיש קורא: „האם אפוא לא ידעת כלל כי בינתו איננה נכונה כלה?” ולומברוזו שומע את דבר המציאה הזאת ונופל עליה מיד: „הלא הוא הוא הדבר אשר בשבילו אני אומר לבוא אליו. הן רופא משוגעים אנכי!” והפקיד יאיר עתה את פניו אליו... ממחרת היום ולומברוזו בא לפולא ומשם נסע בעגלה קטנה ליאסנאיא פוליאנא הרחוקה משם רק דרך שעות אחדות.

אך נניח נא את לומברוזו לספר את הדברים כמו פיו:

עלה לסך 2000 בתרים, לא נמצא סופר אשר נגש אל המלאכה. עתה הגדיל הועד את הפרס עד 4000 בתרים והאריך את הזמן למשלוח הספר עד יום 12/1903. ועוד קבע הועד פרס שני בסך 1200 בתרים בעבור ספר ע"ד „קורות בני ישראל באוסטריה” — במושבה „גדר ה” קרה מקרה מעצב מאד: אחד הקולוניסטים, ד. ס., התקוטט עם אחד הבידואינים, ולמען החרידו חפץ לירות באויר בקנה הרובה אשר לו, ואולם הכדור פגע במתנגדו והוא ופילתו חלל לארץ. עד מהרה נאספו מכל עבר הבידואינים המתגוררים שם ויררפו אחרי היהודי, ואולם היהודי גם וימלט, או הקיפו הבידואינים את כל הבתים במושבה, ויורו עליהם מקני קלע. אכן אחד מן הקולוניסטים הצליח להבקיע את מחנה האויר ולהודיע את הדבר לפקידו הממשלה ולהצירים בחיפה, ומשם נשלח עור להקולוניסטים. רבים מן הבידואינים הושמו במשמר. במושבה נהרסו אחת החנויות ואחד הבתים. האיש ד. ס. בקש לו מפלט בצל ציר ממשלתו. — בית מועצות עיר ביאליסטאק בא בבקשה לפני שר ההשכלה לתת לו רשיון לפתוח בעיר בית למוד מלאכות ממדרגה נמוכה. ליסוד הבית נותנת העיר 1000 רובל ולכלכלתו אלפים רובל ככל שנה. — כנודע, תבע שלטון האוצר באנגליה אחרי מות הבארון הירש מאת החברה יק"א מס של ירושה בערך 12 מיליון רובל. הרכב בא לפני השופטים ושלטון האוצר זכה בדין בשתי אינסטנציות. עוד יש ביד החברה לערער על פסק הדין לפני בית האצילים, ואולם החברה בחרה להתפשר עם שלטון האוצר, והשלטון וותר לה על הריבית של הכסף משנת 1894 ועד כה, חעולה לערך 3 1/2 מיליון, וגם נאות לקבל את הכסף בשתי מניות. — הועד הממונה על תרומת הצבא. בווארשא התבונן כי יש אשר היהודים נקראים בתעודות שונות בשמות שאינם דומים זה לזה, למשל בתעודה אחת יקרא האיש „יאסיק” ובשניה „יוסיל” ובשלישית „יאזעף”, ויען נראה ברור כי האיש אחד הוא, ע"כ פנה הועד אל שלטון הקהלה בווארשא כי יערוך לו רשימה משמות יהודים לכל שנוייהם, למען תהיה לו לעינים בהערכת השמות זה לזה. שלטון הקהלה ענה, כי מפאת השנויים הרבים אשר בשמות במקומות שונים יקשה מאד לערוך רשימה כזאת, וע"כ הביע את הפצו להיות לעורר לועד תרומת הצבא בהתעורר איזה ספק בעת בחינת התעודות. הועד נאות לפנות אל שלטון הקהלה כהיות לפניו דבר קשה בשמות היהודים הקרואים לצבא. — באספת אגודת האומנים הנוצרים בווארשא הודיע ראש האגודה ה' בראטעסקא כי זכה להראות את פני המלך, והמלך אמר לו, כי גורל האומנים הנוצרים קרוב ללבו מאד, ובקרוב תתאשר ההצעה, אשר אין למסור עבודה של צבור בידי אומנים יהודים, והיתה לחוק ברומיניה. — אחד מנכבדי אחינו בארצות הברית, ד"ר סאלאמאנס אכר לו: הנני יכול להבטיחך כי לב החדש רוזוועלמ, והד"ר סאלאמאנס אכר לו: הנני יכול להבטיחך כי לב היהודים תושבי ארצות הברית נאמן לך. ע"ז ענה רוזוועלמ: כל הימים החוקתי ברעתי, כי יש להתנהג עם כל אדם לפי מעשיו הפרטיים, מבלי שים לב לדתו ולמקור מחצבתו או לארצו אשר ממנה בא. — מכה"ע „מינסק לייסטאק” מודיע, כי מספר התפצים להבנם לביה"ס החדש ללמודי מסחר במינסק הוא 312 איש, ושמונים מהם הם נוצרים, ואחרי כי בראשית הזמן אין מקפידים הרבה אם יגדל מספר התלמידים היהודים על המנין הקצוב, ע"כ יוכלו להכנס בשנה זה אל ביה"ס שמונים איש. — תושבי עיר טאמאשאוו (פלך פוטרקוב) החליטו לעשות זכר לבקורי קיסר רוסיה בעיר הזאת ולפתוח ולכלכל בהוצאותיהם בית-ספר למסחר בעל שבו מחלקות. חברת הסוחרים בעיר, ובראשם ה"ה לאנדעסבערג והאלפערן, התחייבו לתת מכיסם דיכסף לבנין בית-הספר. — יום 15/10 נועד להתברר בברלין משפט הגראף פיקלר ומשפט עורך מכה"ע „שטאמטסברגער צייטונג” בעקלער בעון תרחור ריב ושנאה בין מפלגות שונות בעם. אך הגראף לא בא אל המשפט וגם לא שלח דברים להצטרף על המנעו לבוא. השופטים חרצו לרחות את בירור המשפט ולהביא בחוקה את הגראף פיקלער ליום המועד החדש. — הבנקיר הנודע היליט וואוועל בערג גוע וימת בעיר וויסבאדען. — שר ההשכלה באשכנז הוציא פקודה להגביל את קבלת נתיני רוסיה הפוליטכניקים. נתיני רוסיה יתקבלו אל הפוליטכניקים רק אם נמרו בארץ מולדתם שיעור למודים של בית-ספר גבוה או נתקבלו אליו, אבל האנשים שיש להם תעודת בגרות מכית-ספר בינוני ברוסיה לא יתקבלו אל הפוליטכניקים. ע"י הפקודה הזאת ננעלו דלתות הפוליטכניקים לפני התלמידים היהודים מרוסיה.

ספק, יאמר לומברוזו, כי רק כח גופו הגדול הוא שעמד לו בשעת מחלתו האחרונה והגדולה להקימו ולהחיותו.

ואחרי כן יכניס טולסטוי את אורחו לפני ולפנים — לחדר עבודתו. חדר העבודה הזה שונה מכל יתר החדרים שבבית. החדרים האחרים שבבית, ובפרט חדר המטות, מלאים הוד ותפארת. לחדר חמטות הכניסה אשת טולסטוי חרש גם תמונה מן התמונות הקדושות ותשם לה מקום בין התמונות אשר לאבות טולסטוי מדור דור, שפניהם דומים אל כל מה שתחפוץ ורק לא אל פני אנשים חובבי אדם ופילוסופים. ואולם החדר הזה וגם יתר החדרים מלאים הוד ויפעה. אך לא כן חדר העבודה. מראהו כמראה תא של נזיר ריק ושומם. בחנוי הקיר אין אתה רואה בלתי אם את הספרים הנחוצים ביותר. ואולם טולסטוי אומר כי בנה לו את החור ההוא, רק למען המלט מכל המולה ומכל שאון, כי אין דבר אשר יבריח את רוח הקדש שלו כהשמעת קול רעש. ואשת טולסטוי היא המלאך השומר על אישה בשעת עבודתו, לבלתי הגיע כל איש וכל קול עד לקדש-הקדשים הקטן ההוא. והאשה הזאת היא גם הלוקחת את כל פסת ניר היוצאת מתחת יד הסופר במשך היום, ובוררת את האותיות שאין כל מדפים שבעולם יכול לעמוד עליהן, וחוזרת על הכתוב שמונה ועד עשר פעמים, עד כי תצא מזה אותה הפרווה הנפלאה והמהוללה שטולסטוי מצטיין בה. לפעמים ממלאה בתו של טולסטוי את מקום אשתו במלאכה זוי אכן הנה הגיעה השעה של פת שחרית. כמוכן, יוצאת לנו תורה שלמה משני אנשים כאלה היושבים על שלחן אחד. הסעודה ערוכה בסוכה שאינה רחוקה מן הבית בלתי אם אמות אחדות. לומברוזו רואה ומוצא כי חירות גמורה נתונה בבית ההוא לכל איש ואיש. טולסטוי הוא מן הנזירים ומאכלו מאכל אוכלי-צמחים, וכן תעשה גם אחת מבנותיו, ואולם כל יתר אנשי הבית אוכלים ושותים ככל אשר יהיה עם לבם. את המאכלים ינישו משרתים אל השלחן, ואולם טולסטוי, שאינו מודה בהבדל שבין ארון ומשרת, הולך בעצמו אל בית המבשלים, מכין לו את מאכליו ומביאם. מוכן מאליו כי מוכרח הוא לאכול הרבה, בכרי להשלים בזה את עניונו של היסוד החנקי שבמוזנות של צמחים. ואולם בשעת הסעודה, וביחוד בשעה שעולה לומברוזו על הסוס לרכוב ואחד המשרתים עוזר לו בעלותו, אז יכיר לימברוזו וימצא כי נטיותו של טולסטוי להכניס גרים תחת כנפי שכינתו לא חדלה עוד. „מדוע“, ישאל אותו טולסטוי, „תתן לאיש אחר לשרת אותך? אנכי אינני נתון למשרת אפילו לנקות את נעלי אשר ברגלי, כי אין בעולם לא ארונים ולא משרתים“. ועל זה עונה לומברוזו בפשטות, כי כך הוא המנהג באירופא, וכי, אם מהזיק טולסטוי משרתים בביתו, הלא עליהם לעשות איוו מלאכה.

המופת איננו חותך ביותר. ואולם איך שיהיה אינני מאמין כי נצח לומברוזו את טולסטוי באופן שקם זה והברית את כל המשרתים מביתו, או כי נצח טולסטוי את לומברוזו ומיד כשבא זה לביתו החל לנקות את הנעלים אשר ברגליו בעצם ידו.

כמו כן — יאמר לומברוזו — שמעתי מפיו דבר זר גם בנוגע לרופאים, אשר אותם יחשוב לסבת המחלה, מחלת עצבים, אשר באה על אחר מבניו. ואולם הנה בת לו, והיא נערה נחמדה אשר חלתה במחלת הטיפוס ואשר אחזי מן הרופאים הוקנים שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם כלכל את מחלתה ויקלקל תחת היטיב, ויהי כאשר בדקתי אותה היטב ואיעץ לטולסטוי לקרוא את הצעיר שברופאים אשר בעיר טולא, או נרמה לי כי שנה את דעתו בנוגע לחכמי

„לא אוכל לחדר כי בבחינה ידועה באתי לראות את פני טולסטוי גם בתור רופא חולי רוח. אחרי אשר עסקתי שנים רבות בחקירת הסבה הפתולוגית של כשרון הרוח ומצאתי בספר זכרונותיו של טולסטוי סמכים רבים מאד לשיטתי (סבל הירושא, ימי נעורים מלאים דמיונות ריקים ותעתועים, פגיעה רעה של מחלת הנכפה, התרגשות עד כדי ראות מראות וחזיונות). לכן קייתי בכל לב כי על ידי החוזה והמספר ספורים היותר גדול שבדורנו תאומת שיטתי בכל, אבל הידעתם את אשר עלי להודות? כל אשר ראיתי, אחרי אשר דרכה כף רגלי על מפתן בית הסופר הגדול, היה כאלו לא נברא וכאלו לא נעשה אלא בכונה בכרי להרוס את כל שיטתי, ולא רק את שיטתי כי אם גם את דברי טולסטוי עצמו בזכרונותיו ואת כל האגדות אשר נפוצו ברבים זה שנים הרבה על אדותיו.

„ובכן נשים נא לב ראשית לכל למראה פניו. כמעט שפתחתי הדלת והנה לקראתי איש זקן בעל פנים עזים — כמעט כפני איש צבא — והעינים עינים חודרות והפנים פנים קשים ומקומטים מאד וקוי הפנים קיים מהוקצעים, והפיוונגומה בכלל נוטה יותר לפיוונגומה של אכר בריא ותמים, אשר עבודת הצבא היתה לו לבית ספר טוב, מאשר היא נוטה לפיוונגומה של איש חוקר וחווה. „ומן „לבוש האכרים“ המפורסם לא יראה דבר בלתי אם מעיל מְרֻנָּח ויפה ונקי מאד, אשר בחפץ לב הייתי לובש בעצמי כמותו לחום היום הגדול ההוא, וגם הנעלים אשר ברגליו לא נראו כלל כאלו עשה אותן בעצם ידו.

„והליכותיו כלן במנוחה ובנימוס ובידידות, ורק אם ננענו בשיחתנו באחד הענינים אשר יתנגדו בכללם לדעותיו — למשל: בענין „אמנות בשביל אמנות“ או בענין „הפושע מלדה“ וכדומה — אז התרגש מעט. ואולם את הדבר הזה מצאתי עד כה גם אצל יתר בני האדם שיש להם השקפות קבועות, כי שומרים הם כקנאה גדולה את השקפותיהם ככילי השומר את אוצרו.

„וגם מעבודת השרה המפורסמת שלו וגם מסנדלי העץ המפורסמים שלו לא ראיתי ולא מצאתי כל סימן קל. בכל יום ויום הוא עובד ארבע שעות בדיוק את עבודת הספרות שלו, ואת העבודה הזאת הוא מחליף אחרי כן בעבודה על פני השרה, — לפי עצת אשתו, כאשר אמר לי בעצמו.

„כמשפט כל אדם גדול, כן נתון גם הוא לעצמו ערך רב. אין לך זווית בביתו שלא תמצא שם איזה סמל או איוו תבנית או איוו סמטוּאָה המראים לך את דמותו, אם בהיותו יושב וכותב ואם בהיותו רוכב על הסוס ואם בהיותו יושב אל השלחן וסועד. כמו כן יעריץ גם את כל דבר היוצא מפיו, ויהי מתרנו לא מעט בשמעו מפיו כי לא ידעתי אף ספר אחד מספריו אשר נדפסו בשפת איטלקית בטורין על ידי אותו המוציא-לאור עצמו המוציא לאור גם את ספרי אני.

„ואולם יותר מכל התהלל בצדק בנבורת ידיו ובכח עורקו, אשר הראה אותם לי, כאשר אדמה, בשמחה ובגאות לב“. — ולומברוזו מספר לנו כי ראה באותו יום את טולסטוי מצחק עם בנותיו שתיים שעות בצחוק לאון-מְיֻנִים, עולה על הסוס שאסר לו בעצמו ורוכב, יוצא אל הנהר ומוציא את אורחו עמו ושוחה. ביחוד התעננ בראותו כי אורחו לא יעצור כח להתחרות עמו במלאכה זו ומקץ רבע שעה נלאה. ובעוד לומברוזו תוהה ומתפלא על כחו של אותו זקן ובעוד שהוא שתנוודד לשפלות ידו הוא בעצמו, והנה טולסטוי שולה את ידו „ומנביה אותי הגבהה הגונה, כאשר ינביה איש כלב קטן“. אין כל

ירחים אחרים כי כל עמלו היה לדיק, כי קרא את ספר „התחיה“ אשר כתב טולסטוי בימים ההם.

ועוד דבר אחד ראה לומברווי בעצם היום ההוא: את הלב הטוב אשר בנפש האיש הגדול ההוא, למרות קצפו ולמרות עיניו הוועמות ברנע היות ריב השפתים. כי הנה מחנה גדול וככד בא, מחנה עניים ויתומים ואמללים, קרועים בנופם וקרועים בנפשם, והם מכל כנפות רוסיה הרחוקות באים בעגלות עץ, אשר חמורים דוויים וסחופים או כלבים רעבים למות מושכים אותן, או נשענים הם על משענותיהם ועל קביהם או נשאים הם על שכם חבריהם, ועלו ובאו כצללים דוממים, וקבלו מיד נדיבם נדבות כסף ומפיו קבלו דברי עצות ודברי נחומים, ויצאו מאת פניו בדממה וברוח מתעוררת כצאת מאת פני נביא. „מחנה כזה, כפי אשר שמעתי, יבוא כפעם בפעם אחת בשבוע. הדבר הזה ילמדנו יותר מאשר ילמדונו כל הספרים וכל דברי המחלוקת.“

ובכן מי נצח את מי?

זלמן לפידות.

בְּנֵי־הָהָרִים.

(רְשָׁמִי טִיֹּל מִבְּרֵן לְגִרְיִנְקֶלְנֶלְדֶה.)

הנה אנכי יושב במרכבת הקיטור, הדוהרת ומתרוצצת בחפזן נמרץ ומתקרבת אל מחווי נענועי ומשאת נפשי — אל ענקי-הָאֲלָפִים הנפלאים, אשר עד עתה התענגתי עליהם רק מרחוק ולעתים רחוקות. רגיל הייתי, כהיות הרוח כהיר וצה, להשקיע את מעיני מראש ה־שִׁנְצֵהָ אשר כָּבֵר ברוכסי-הענקים הנוצצים בהדרת קסם מאפסי-האופק, ממרחקי-התכלת הבהירה והזכה. והמראה אשר יראה ברנעים האלה, אשר יואיל הטבע להסיר מעל הענקים ההם את מסך-הערפל שבהם הוא מליט אותם ברוב ימי השנה, — אותו לא ישכח האדם עד נצח, כי אין משלו.

גלמים אדירים ומוצקים, עטופי תכריכים לכנים מתנשאים בנח נמרץ למרומי האויר הדק והכחול עד להפליא ומתבוססים בים אורות זהב, אשר ישפוך עליהם כדור-האש הנהדר, המתגלגל על פני כפת-הזהר הבהירה. על קדקדם, על צדיהם ולרגליהם מרפרפים ומשוטטים ערפלי-גנה זכים המרוקמים בפתילי-פזו ומשובצים בנקודות-שחם. ויש אשר נדמה כי היו הערפלים האלה לצפרי-ענק, המשתובבות ומעופפות מסביב להאילומינציה הנפלאה העשויה תערובת ברק שלג ונגה חמה.

ביחוד נשגב המראה בין הערבים.

ראשי ההרים ההדים והזקופים בווערים ולוהטים באש ארגמן נפלאה, אשר חצית בהם השמש השוקעת. אלומי-להבה מתרוצצים ומדלגים משן אל שן ומפָּף אל פָּף, מתפוצצים לזרמי רשפים, הנוצצים בכל חליפות הגונים ומתמוגנים בדמדומי התכלת הכהה. וככל אשר תשקע השמש הלך ושקה הימה, כן ישתנה המראה וכן יחליף את צורתו וחזותו, פתוכי הצבעים הדקים מן הדקים מתחרים איש באחיו לכלול את תפארת אדירי-הקומה הלבנים ולשוות להם צעצועים ועדיים, אשר לא ישערם ולא יציירם גם כל דמיון נלהב. אך הנה כנה שביב השמש האחרון, והענקים הזוהירו רנע אחד בלבנת מראיהם הכהה, ואחרי כן ירד עליהם מסך האפל ויעלמו מן העין.

הרפואה. — בכלל מצאתי אצלו נטיה לזרות יותר משמצאתי אצלו זרות בעצמן.

ולומברווי יספר כי ביחוד מאושר היה טולסטוי בהיות לאל ידו להראות אותו, את לומברווי, עין בעין את יתרונו שיתו ביהוסה לבריאות הנוף ובריאות הנפש. הנני אומר, עין בעין. כי מיד אחרי הסעודה של שחרית, והנה אשה כבת ארבעים באה, אשה פשוטה ודלת בשר ובעלת פנים שוקמות, והיא לבושה שמלת צמר-נפן באין כל מכלול ופאר, וכאשר שאל טולסטוי אותה לחפצה, ותאמר כי אשת אכר היא מאחת המושבות הקרובות, והיא היתה חולה את מחלת הריאה עד למדרגה האחרונה והרופאים כבר נואשו ממנה. ואולם את מורה ורבה, את טולסטוי, לקחה לה למופת, ותהי עוברת עבודה בשדה ותאכל את מאכליה רק מן הצמחים, את כל אשר היה לה נתנה לעניים, לא השאירה לנפשה דבר בלתי אם את מעט הכלים אשר בחדרה ואת פאת השדה אשר למחיתה. ובהיות החורף וטולסטוי וביתו עזבו את המקום ויצאו, אז הלכה גם היא אחריו במחשבה, כי שבה ולקחה את ספריו ותקרא בהם. — „אנכי“, אומר לומברווי, „היודע בתור רופא את כל דרכי הרפואות הנפלאות הבאות מתוך סונסטיה של היפנוזה או של אמונה, אנכי, כמובן, לא השתוממתי כלל על כל הדבר ההוא, ואולם טולסטוי בשמעו את הדברים היה כשכור מרוב נצחון.“

ראיתי — אומר לומברווי — ונוכחתי כי דבר אי אפשר הוא לדבר עמו על אדות ענינים ידועים בלי תנדה, ואין צריך לומר כי אי אפשר הוא להטותו להשקפותי בענינים ידועים, למשל, בענין „הפושע מלדה“, אשר בקשיות עורף כחש באמתתו, אם כי הוא בעצמו הודה במציאותם של פושעים, כאותם שראיתי, וגם תאר אותם בספריו. מין קיר מבריל עשוי רוח היה בינו וביני, אשר לא נתן לאיש ממנו לקבל איש את דיוקי רעהו. הקיר המבריל הזה היה אותה ההנחה הנפלאה כי בית מדרשי, וכן בתי המדרשות שקדמוני ושהודו גם הם בחקי עונשין, לא גלינו עוד כל יסוד אשר עליו נשענת חברת האדם בנטלה לה את הרשות לענוש את הפושע.

יארז, אנכי, פירי, נארפאלו, וגם רומגנוזי שקדמני. — כן עניתו אותו, — כלנו כבר הוכחנו כי הרשות שנטלת לה חברת האדם אינה צריכה להיות רשות מן השמים או מסורה ונתונה מפי איזה אלהים, כי אם היא אותה הרשות הבאה לו לאדם מעצמו בהיותו מוכרח להיות למגן לעצמו. הלא היא אותה הרשות נופא המכריחה את האדם להתאכזר שלא מרצונו לחיות השדה ולהרנן, בכרי ללבוש את ערץ ולאכול את בשרן, ולא ימות בקרח וברעב; ועוד יותר מזה: הרשות הזאת היא אותו ההכרח המכריח אותנו להרונ את החיה, בשעה שהיא באה להיות לנו ולחיינו לסכנה. אומרים אנחנו כמוהו לאותם הפושעים מלדה: „לא אתם האשמים בדבר כי הייתם לפושעים“, ואולם אומרים אנחנו גם כן: „לא אנחנו האשמים בדבר כי מפאת תנאי היצירה שלכם אתם מכריחים אותנו להגן על עצמנו ולשום אתכם בבית הסוהר, אם כי ידועים גם אנחנו כי יותר משעלינו לשנוא אתכם עלינו לנוד לכם.“

ואולם לשוא. לומברווי ידבר וטולסטוי כחרש לא ישמע. לומברווי מביא אותות ומופתים וטולסטוי מתחיל לקמט את גבות עיניו הנוראות ומתוך עיניו העמוקות בחוריהן עולים ברקים והוא קורא: „חלומות, רק חלומות! כל עונש אינו בלתי אם פשעו!“ — וגם נוכח לומברווי מקץ

השפונה מעבר השני, ובחורי בשעה היא לאחורי והנה — הוי פלא! — גם מאחרי התלכדו ההרים יחדו ויחסמו את הדרך. ואני סגור ומסגר מכל עבר בקרב מצוקי ארץ עצומים הנבטים עלי אלה בזעף ובקדרות ואלה במנוחה שאננה ובחקף, אלה בעצבת עולמים ואלה בצחוק קל מלא זהר ונעימות...

הנה אנכי עומד לפני מפל המים יְגִימְלָבָד.

מראש הר נבוה העשוי למעלה מורדות מורדות, הרומים ליציעות תלויות, מתגולל בשצף קצף ובנהמת רעם ורם מים איתן אשר רעמתו השִׁבְה מתנופפת ונוצצת באויר הכהיר. והוא מתגולל ומקפץ ממורד למורד, מתחבט בכח כביר למשה והפך כלו לבן ומוזהר ונעלם בתוך אפיקי הפלג המתפתל כנחש לרגלי ההרים. הנה אנכי מעפיל לעלות על ההר הוקף ומתיצב תחת המורד התחתון העשוי מעשה בָּהַ וּמְתַמְכֵר בְּלִי לְרֶשֶׁם הנערץ אשר יחולל בי הזרם השואג, הנורה והמשתפך בנאון עזו ממעל לראשי. כמה כח, כמה און יציק בנפשי הנהלאה השטף הפרא הזה אשר לא יעף מהתרוצץ בלי חשך זה אלפי, אלפי שנים! — תחת המורד השני, אשר אליו עליתי בעבור זמִיָּמָה, גבר ועצם הרשם עוד ביתר שאת וביתר עז, עד כי דמיתי כי אנכי בעולם הקדמוני בעלומי הארץ, בשעה אשר כחות הבריאה היו עד בעצם תקפם ונאונם, ויצוריה היו כבירים ואיתנים ושרם התנונו והתדלדלו מתגרת יד העת השִׁבְה. למעלה מן המורד השני היה ההר זקוף שבעתים והעליה היתה קשה עד מאד ואחי נאלץ לזנוח את חפצי להתנשא עד המקום אשר משם פורץ הזרם האיתן, החפשי והנאווה עד להפליא. וארד משה.

מחוזה נהדר ונפלא למפל-המים יְשׁוּיָבֶבֶד אשר בכפר לִיִּשְׁרָאֵלִי, ששם באנו לפנות ערב ונמרנו ללין הלילה. הסלע, אשר מראשו מתפרץ מפל-המים הזה, גָּלוּ קָבָה וחשוף, והוא מוצק וזקוף בקיר חומה. מאחת מפרצותיו אשר בנובה מאות מטרים אחדות מנזק פלג כסף מזהיר ונוצץ, והוא מתננף בחצי מהלכו בכח אי־קִיץ אל צלעות הסלע הקשים ומתפוצץ לרבוא רבבות ניצוצות וריסוים הפורחים ומשוטטים באויר ומשתפכים עד למרחוק בדמות אבקות מטר דק — זה הוא שטויבבך. ואני עומד ומתענג על שעשוע הטבע הנהדר: מדי רגע ברנע מתרוצץ מכליות החלמיש פּרִי־מים חדש מלא עז וזהר, השואף לצאת לחפשי אל רחבי האויר אחרי היותו כלוא מימות עולם בחיק האדמה האפלה — והנה הוא נָתָו ומנָפֵץ לאבק דק וזרוי לכל רוח!

וכמו מלואים לִינְחֵל־הַאֲבָבִי תהיה בעינינו מערת הקרח אשר לרגלי הסלע מתחת. המערה הזאת נעשתה, כפי הנראה, על פי נוש שלג מוצק אשר נפל מראש הסלע, ושבלת המים השוטפת מתחת פרצה בו פּרָץ וחשו לו את תמונת הַבְּפָה אשר לו מבפנים. נכנסתי אל תוך המערה והנה קירותיה וכפתה נוצצים ומוזהרים כעין האלגביש ומורידים בלי חשך נטפי מים מאירים השוקעים אל תוך השבלת העוברת דרך המערה.

על פני השמים הנבוהים לאין תכלית נוצצות רבוא רבבות נקודות פוי, המיולות אל תוך רמדומי האויר הרכים והחמים אורה חרישית המלאה יפעת עצבת. הנה אנכי לְבַדֵּד בקרב נלמי ההרים העשופים צאלי מחשכים ומהרהר בשפעת הרשמים העצומים והכבירים אשר השפיעו עלי ביום ההוא מראה עיני ומשמע אזני. אכן נפלא הדבר! בכל אופן לא אוכל להסיח מלבי את הרגש, כאלו כבר עברו ימים רבים מאד מאז יצאתי את בְּרֵן ואלך לנוע בנאות ההרים. במשך השעור המעטות מן הבקר עד הערב הרביתי ככה לחוש ולהרגיש, עד כי נבצרה ממני לצמצם את עצמי בתוך מסגרת הזמן הצרה, ואני מִעֵתָּה מהלאה

כל מראות הפלא האלה העירו בקרבי כליון־נפש כביר לראות את הנינטים מקרוב.

והיום הזה דנה בא: ראיחי אותם מקרוב!

לכבוד אחד מחברינו, אשר כלה את חק למודיו, החליטה אנודתנו לצאת כלנו יחדו אל ההרים ולמַיֵל בהם ימים אחדים.

וכן אנכי יושב במרְפָּבָה ומתאמץ להסיח את דעתי מכל המרורות וראבון הנפש אשר שבעתי בימים האחרונים.

ואני מביט בעד החלון החוצה ומתענג על מהזות ההדר המתרוצצים וטסים על פני. הנה נבעות והרים עטופים ירקק מרהיב־עיני. הנה יערים וחורשות רעננים הנוצצים ביפעת זהרם; הנה עמקים פורחים המשחקים וצוהלים לנגה השמש; הנה פלגים ויבלי מים אשר אין ערוך לתכלתם הזכה — אכן יפה את, ארץ שוויציה, יפה עד להפליא!

הנה אנכי שָׁט באנית קיטור ההולכת לִאִיִּנְטְרָלְקֵן על פני נהר טון. עננים עכורים משפילים לזחול על פני השמים ומטפטים נטפי מטר דק אל תוך הנהר הקודר, הסגור תוך מסגרת סלעי מגור מוצקים ותלולים, מהם חשופים וערומים ומהם מכוסים נצני חמד ויעיר־ברושים. על ראשי הסלעים האלה מלמעלה תלויים עריפי אָדִים אשר מראה אפר להם וכעין העשן, והם מתנודדים מפני הרוח. כל המראה מלא הוד מורא ויפעת אימים אשר לא יוכל הפה להביע. אך הנה קרעה השמש את מסך העבים האפלים ושטף אור זהב נתך על ההרים הזועמים ועל הנהר הקודר. אל אלהים, מה רב ההוד! פני הנהר הפכו ירוק בהיר מאין כמוהו ושחוק זהר נפלא הניה אוחו עד נככי תחתיתו; וזהרוי נגה אפפו את הסלעים הערומים ויכסו את קרניהם ושניהם ויחדרו אל תוך סעיפיהם וחגויהם; היערים, החורשות והסככים המשתרעים לרגלי הסלעים נוצצו ויקרנו עד להפליא. אבל הנגה הזה לא האריך, כי בעוד רנה בָּסָה השמש שנית בענן כבד ומראה ההרים והנהר שב להיות קודר וזועף ככתחלה. בין כה וכה והאניה הוסיפה להחליק על פני המים הזועפים, אשר נלחצו פעם ויצרו בין צוקי ההרים, הנראים כחוסמים בנלמי־אבניהם בעד מרוצתם השוטפת, ופעם התירחבו לבלי חק וישתפכו לחפשי בנאון ובעז, עד הגיעה אל המפרץ הצר אשר עם אִיִּנְטְרָלְקֵן.

המודות הטבע אשר במסבי אינטרלֵקֵן עשו את העיר הקטנה הזאת למחוז הפץ לכל התירים הבאים לתור את ארץ שוויציה. הנני מתהלך בקרב רוכסי ההרים אשר בסביבותיה ועיני לא תשבענה מראות את כל הנפלאות והנצורות, את כל הרמות והנשגבות אשר תתגלינה לפני. כמעט אשר לא אוכל להכיל את שפעת הרשמים שתשפענה עלי חליפות המראות המרובות אשר מוצאת עיני על כל מדרך כף רגל. הנה צוק ענק ערום וחשוף, שומם וזועף, הדומה למצודת נפילים ורפאים אשר מקדמי ארץ, והוא פורץ אל תוך האויר ושואף בכח כביר ונערץ מעלה מעלה — אל הכפה הזכה והבהירה הנטויה מעל לראשו, אל המאור הנהדר השופך עליו פלגי אור יקרות. הנה סלע עז מעולף מכף רגלו ועד קדקדו שרפי דשא ונצנים נחמדים והוא נצב במנוחה ובשלות השקט, כמפיר את עצמו הכביר וכלועג לתשואות רמשי־האדם הרוחשים לִיִּנְלוֹ מתחת. הנה מצבות תבנית קולוסים מעשה פנטסיה נפלאות ומשונות המרקמות לאָרְכָן בפתילי כסף אשר ינוצצו לנגה החמה — אלה הם מעינות הנובעים מחנוי הקולוסים האלה ומתרוצצים בהמון פרא ונעים מטה מטה... ויש אשר בהביטי ממולי ואדמה כי שם, במרחק צעדים מספר ממני והלאה, יתגשו צלעות הנינטים העומדים משני עברי הדרך ויתלכדו יחדו לבלתי תת לאיש לבוא אל ממלכת הפלאות הנעלמה,

הערפלים נהפכו לנושי אורה אשר לכנתם מכה את העין, ההרים נראו כמחשבים להמג ולהמס מאש הפלאות אשר נשקה בם והכרים שחקו למול החמה באלפי רבבות פניני הטל אשר רעדו על טרפי הדשא הרעננים.

הנה הנם.

הנה האיתנים מוסרי הארץ אשר אליהם שאפתי וערגתי זה כמה! הנה הגיגנטיים הפכירים הפולחים בנבורה נערצה את שפריר השמים ורואים את תעלומות שמי השמים ונהנים מזיו השכינה! הנה אנכי שוכב למולם ובקרבתם על שפת הר הַנְּגְרָאֵלָה, וכל נפשי בי תדבא ותכרע משיא חסנם ונאונם וריממותם והודם אשר אין אמר ואין דברים, אין מכחול ואין הרט להביעם או לתארם. כל שרטוט וכל קו אשר בהם מלא עוז נמרץ ויפעת פרא המעוררים בקרבי שפעת רגשות ומחשבות שונים. פעם אני מזדעזע על פי הרעיון כי אפס ואין אנכי לעומת ילדי הטבע האדירים והעצומים האלה, ופעם אני חש כי משפיעים הם עלי זרם עצמה ואון וגדל ורוממות ואני נעשה שניא וכביר כמוהם ומתרומם עד לשמים וחובק בזרועות-ענק את כל העולם כלו. יש אשר אדמה כי על פני גידי האבן אשר להם, המתוחים ככה כביר ורצופים שלג וזהר, מרפרף צחוק קל המלא ידידות, והיא פורצת אל לבי ונבלעת ונתכת בכל אברי ואני מדמה כי הם ששים לקראתי ומקדמים אותי במאור פנים, ויש אשר נראה לי כי מראיהם זועף וקודר, כאלו הם רועים פניהם על דבר אשר נועזתי לבוא בקרבם ולתת את עיני בסעיפיהם וחגויהם המלאים תעלומות ונצורות מימות עולם.

הנה אנכי מתהלך לארך הקיר המיושר והזוקף, הנורא והנערץ, כי כן יהיו בהתלכרם יחד, ומעמקי לבי מתרגשים ומזדעזעים למראה כל האון והעצמה אשר התגלמו ונאצרו לבלתי תועלת בתוך מצוקי-הרומם הקרים, בעוד אשר הבריות החיות בעולם הולכות ופוחתות ומתדלדלות מאפס כח ואיל. מי יתן ונמסו כל הכחות הקופאים והדוממים האלה ופרצו מכליות הסלעים ונתכו על כל הנפשות הדלות והמונות, הפעוטות והשפלות המלאות את כל העולם עד אפס מקום! מי יתן ונקהלו הלום כל-המרובים יותר מדי" וראו עין בעין את הבריאה בעצם נבורתה ותפארתה, חופשתה ורוממותה ונביא כצרתוסתרא או ברנד יעמר לפניהם על ראש ההר והרעים באזניהם את מדברותיו על דבר האדם העליון, על החסן, העליצות וההוד אשר בחיים! ... וכמו מענה לההרהורים וההזיות האלה שומע אנכי לרנעים קול רעם אדיר העולה מקרב ההרים ומתגולל ונמוג בתוך האויר הזך -- הלא זה שאון הליוינות הנפולות ממרום.

מה הנה שתי הנקודות השחורות המטפסות ועולות על לבנת הר יונגפרוי, אשר אני רואה מבעד לשפופרות המצפה אשר על רמת קליינשיידג? הנקודות האלה אשר לפעמים הן מתעלמות בתוך אחד החרפים והחגניים אשר על גב ההר ולפעמים הן שבות ונראות בתוך ערבות השלג אשר מלמעלה או מלמטה, מפנים או מאחור, אשר פעם הן מתרחקות אשה מעל אחותה ונמשכות אחת אחר האחת ופעם הן מתקרבות ומתנועעות כאחת -- הנקודות האלה שני תַּרְיִים הם אשר ערבו את לבם להעפיל ולעלות על מרומי הר הענק אשר לא תמיד יקבל בסכר פנים יפות את האורחים אשר אינם קרואים הנאים להפריע את מנוחתו הקרה והשוממה, ויש אשר יקכרם בתוך ערמת שלג אשר ינער עליהם מערפו השב... והנקודות מוסיפות לזחול ולהתנודד בתוך הקפאון והדממה אשר מסכיב ולמרות המכשולים והמעצורים המרכיבים שהן פונשות על דרכן הן הולכות קדימה ומתנשאות מעלה מעלה...

למדת הרנעים הרגילה. הנה אנכי מתהלך לכרד בתוך ענקי הפלאות, המפילים עלי אימה חשכה בקדרותם הנאוונה ובדומית סתריהם, ובדמיוני הנגרש מתרועעים חיוניות ספורי הברים ושמועות הפלא אשר קראתי בימי ילדותי על דבר הנפילים ובני הענק, על דבר הנמדים, הנגזקים וְהַקּוֹפְזִיִּים השוכנים בהרים, ויש אשר נדמה לי כי רואה אני על פסנת אחד ההרים דמות תכנית אחד הנפילים המתנשא רנע אחד מלוא קומתו מול השמים העטופים מדומי זהר ואחרי כן הוא נעלם בתוך חצי האפל המלא תעלומות אשר מעבר להר, ויש אשר יגיע אל אוני קול צחוק ומצהלות כצחוק גנומים וקובולדים והוא מצלצל כאופן זר ונפלא בקרב הדממה העמוקה השוררת מסכיב. ואם כי במעמקי נפשי ידעתי ברור כי רק דמיוני מהתל בי, ואשר חשבתי כאחד הנפילים איננו בלתי אם שן סלע זקופה ונבוהה, ואשר חשבתי כצחוק הגנומים איננו בלתי אם המית המעינות והפלגים, הנוצצים כה וכה כנקודות כסף על פני נלמי ההרים הקודרים, בכל זאת לא יכולתי להשתמש מן החלומות והחיוניות אשר באו עלי ברב ענין, לסכסך ולתעַעַע את חושי. ביחוד התעוללו ככה הדממה שלי תשואות המעינות ועוד המון הברות וקולות נפלאים אשר לא יכולתי לברר לי את מהותם ואשר נשמעו מלמעלה, מלמטה, מפנים ומאחור ויצופו וימנו בדמדומי האויר השוקם. נלאיתי מרוב לכתי ומהמון הרשמים, ואשוב בחצות הלילה אל בית המלון ואעל על משכבי. זרם ההר אשר נשמע קולו מקרוב נסך עלי תרדמה בהמית הסואנת אשר נדמתה לי לשירת-תנומה מלאה עז ועצמה.

עודני שונה בתעתועי החלום המלא ורות ונפלאות, אשר ארג לי דמיוני, הנגרש משפעת הרגשות והרשמים, אשר התרגשו עלי במשך היום העובר, ופתאום הקיצותי מקול דופק בחזקה על דלת חדרי -- כי הנה בא משרת בית המלון אשר צוינהו אתמול לעורר אותנו עם הנץ החמה. מהרתי ואלבש את בנדי וארחץ ואצא החוצה. השמים היו בהירים ועמוקים, ועליהם שוטטו כה וכה ערפלי-ננה זכים כשלג. גלמי ההרים היו עטופים אטון רק וזך העשוי רסיסי אדי כסף אשר הלכו הלך ונמוג באויר הזך והקר. מתוך התכלת העמוקה והנפלאה אשר בפאתי מזרח נוצצו זהרורי ארגמן רבים, אשר התיזו אבקות פז על הערפלים אשר הלכו הלך ואור הלך והורפך. אשדת שְׁמוּיִבְבֶּה האירה והזהירה שבעתים וכל הבריאה נראתה כצהלת ושמחה לקראת הבקר הילוד, המלא רעננות וננהות.

אחרי סעדנו מעט את לבנו יצאנו לדרכנו לגרינדלולד. כאשר עליתי הלך ועלה על ההר, אשר היה עלינו לעבור אותו למען הגיע אל מחוז הפצנו, אז ננלו לפני במלא הודם ונאונם הראשים הלבנים אשר לשלשלת האלפים: אֵינְר, מֶנְךְ וְיוֹנְגְפְרוֹי. וזהרורי הצפירה השתעשעו ברצי השלג הלבן, אשר נוצץ בעצם צחותו וזהרו באויר הבהיר וישוו לנגד עיני מחזה קסם אשר יכול אדם להרגישו ואשר אין מלה בפיו לתארו. וככל אשר הוספתי להתנשא ולעלות ההרה, כן הוסיפו ענקי האלפים להושיט את ראשיהם הנאוונים וכן הוסיפה הצפירה לצפות אותם רקמת זהב ולענווד להם עטרות שהם. וההר אשר עליו עלינו היה גבוה עד מאד ועשוי מעלות מעלות כעין הר על פני הה, עד כי פעמים רבות בהגיענו אל המקום אשר רמינו כי שם הראש, והנה הר חדש רם ונשא מתנשא לפנינו. העליה היתה מסֻרֶדֶת ומינֶעֶת. בדרך ההר מצאנו כפר קטן אשר כרי דשא ירקרקים יסבהו. מצלות הפרות הרועות קשקשו בנעימות וצהלה. בין כה וכה וגלגל החמה התפרץ מפאתי המזרח ויצף את הארץ פלה בנגהות ואורות. השמים כחלו, זפו ועמקו ביתר שאת,

שייכים לעבודות הלילה. היום הזה הוא יום חג במקצת ויום חול במקצת דמקצת. איך שיהיה, כלאחר יד אנוס אתה לעסוק גם בעניני חול: נבית חובות שהומן גרמא, משא ומתן עם שאינם בני ברית, שהוא על פי דין כדבר האבוד, ריצוי ופיוסים עם ארה שהתקוטטו כך ושהתקוטטת במ. אכילה ושתייה לשם מצוה — ואת כל אלה עליך לעשות עד חצי היום, ומחצי היום ואילך הרי אתה מסור אל חשבון נפשך אתה, חשבון נפשך לכל ימות השנה שעברה — הקטן הדבר הזה בעיניך? כמה ימים בשנה וכמה פעמים ביום אדם דש חטאים ועונות ופשעים בעקביו!... ובאותה שעה שאתה צריך להכין את עצמך לקראת היום הגדול והגורא, יום הכפורים, והנה מחציתו של אותו היום כבר נחשבת ליום הקדוש עצמו. רבו עבודות היום! אם לא תשכים קום לא יספיקו בידך! והוא רץ לבית המרחץ בזריות, טובל את בשרו באמבטי ומטהר אחרי כן במקוה, חרד אל בית המדרש, מקצר מעט בתפלה ושכ הביתה.

בלכתו הוא חושב ומונה באצבעותיו את העבודות, שעליו עוד לעשות היום — ואצבעותיו לא הספיקו לו. עבודה אחת נשארה לו, שלמענה לא הספיקה לו אצבע.

אבל לא. זאת לא יעשה... על-כל-פנים העבודה הזאת לא עבודתו היא!...

והוא בא הביתה ולכו בקרבו חונג. יום טוב שלום!, — הוא קורא לאשתו בקול עלו — הבי לי ממתקים!
יום טוב שלום לנו! עונה שרה לאה אשתו, הציה בשמחה וחציה בחנינה, ומושיטה לו ממתקים: ייתן השם-יתברך שנה מתוקה לנו ולכל ישראל! יתן לנו השם-יתברך כח לצום את הצום הקדוש, והנשים המעוברות... והיא הפסיקה ולא גמרה את דבריה.

אברהם יוסי ידע כי כלתו אשת בנו יחידו, הרה ללדת — והוא טועם את תופיני הממתקים אשר הנישה לו אשתו, ובחך כדי לעיסה הוא שואל כעין שאלת ארעי ובררך אנכי: לא היה בזה כל איש?

לא! — עונה שרה לאה, כאלו לא תבין אל מי הדברים מכוונים. היתכן? מדבר הוא אל נפשו: ההוא לא יבוא?... גם היום?... וכיבוד אב?... ומורא שמים?... והפחד מפני יום הדין?... אמנם אני לא אמחל לו, אפילו כשיבוא ויתרפס... הוא התרים כנגדי... וכנגד אמו... באופן גם... לא! אינני יכול למחול לו! אבל מאין יודע הוא כי לא אמחל לו?... הלא על-כל-פנים יכול היה לנסות!... ומה אם ירגיש מעט צער של בושיה בהיותו מוכרח לצאת מאת פני בעלבונו?... אולי בצער זה ימרק את עונו ויסלח לו הקדוש-ברוך-הוא! בודאי יסלח לו!

שקצים גדולים הם, בני הדור הצעיר! בעיקר הדבר אנשים כשרים הם, ורק עקשנים גדולים הם, סרבנים הם... בודאי ישלח אלי את אחד מן הקרובים שישתדל לפני בדבר הריצוי... אבל לשוא! לא אמחל! ידע הנער, כנגד מי התרים!...

לכבוד אשתו קנא?! ואשתו מי היא?! הלא עוד ילדה שלא מלאו שנותיה! דרך ארץ! יראת כבוד מפני קמות!...

וכי מה רוצה שרה לאה ממנה? הלא הכל היא לטובתה? הלא באמת עון פלילי הוא לבת ישראל לצאת בשערותיה! איך זה באמת לא תבקר אשה צעירה בבית הכנסת אפילו בשבת שמברכין?... איך זה לא תדע אשה עכריה את דיניה בתור אשה?! וגם איך זה לא תלמד אשה צעירה את ידיה למלאכות הבית, אם לא לעזר לחמותה, הלא לכל-הפחות ככדי להנצל משעמום ובטלה?!

הנה גרינדלולד, העיר הקטנה השקועה בתוך רוכסי ההרים העוטפים אותה מכל עבר, והיא מלאה מראות-הדר והוד, ונשב בה עד חצות הלילה ואחרי כן שבנו לדרכנו ובשעה החמישית בבקר באנו לאינטרלוקן. מראה השחר הנוצץ על ראשי ההרים היה נשגב ונהדר מאין כמוהו, ולמרות היותי גלאה ועיף מנדודי השנה וטורח הדרך לא יכלתי לגרוע את עיני ממנו. ואני יושב באנית הקטור הקטנה אשר הובילתנו לשון והאניה תחצה בטיסות קלות וישרות את נלי האויר הבהירים והזכים ואת דכיי הנהר הירוקים עד להפליא, המצופים קשקשות זהב אשר הריקה עליהם השמש, ותחלוף על פני צוקי ההרים, אשר ההליפו את חוותם וצורתם בכל רגע, ואז נדמה לי, כי אנכי בתוך ממלכת הפלאות אשר כלה ננה ואורה, יפעה וזוהר ואשר עליה חלמתי בקדמות ימי ילדותי ואשר קשה היה לי עתה להפרד ממנה ולשוב אל החיים התפלים, הקרים והשוממים.

י. ל. ברוכוביץ.

* * *

עֲנֵה וְחַלְתְּ מִבְּנֵי הַשָּׁמַיִם
וּבְשִׁפְרֵי הַתְּבִלֹת יִקְרַת עֶפְרַת;
וְרוּחַ תִּתְעַשֵּׂף עַל נַחַל הַיָּמִים,
שֹׁפֵקֶת גַּל דָּמַע וּקְבָרִים חֶפְרַת;
וְעַרְבָה נִשְׁעָבָה סַעְרָה עֲנִיָּה
פְרִשֵׁת בְּפִי הַרְוֹת דְּמָה.

וְאַנְחָה אֶרְבֶּה וּקְבָדָה מִכְּאֲבַת
אֶת אֲזִנִּי — וּקְאֲבֵן עַל רוּחֵי רַבְבָּת;
וְדֹאנָה בְּנַחֵשׁ לִלְבַב מִתְנַנֶּבֶת,
כְּעֹלֶקֶה אֶת-דְּמִי וּמְחִי מִצְצָת.
וְאֲנִי מִמְרַחֲקִים שִׁמְעֵי שִׁמְעֵי —
הָאֲמַנְם זֹאת אֲנִיחַת קוֹל קוֹץ גֹּזֵעַ?...

בן ציון.

אֲבְרָהָם-יוֹסֵף קְרִמְיִנְסְקִי.

ציון

מאת י. שטיינבערג.

אברהם-יוסי קרמינסקי הוא אחד הגבירים בעיר, שמלאכתו נעשית על ידי אחרים, ומובן מאליו, שהוא ישן תמיד עד שלש שעות ביום. ואולם שני ימים בשנה הוא משכים לקום קודם הגץ החמה, וכמה שהוא משכים — הוא חרד בכל זאת ומתאונן שנתאחר. שני ימים אלו הם -ערב הפסח' ו-ערב יום כפור'. ב-ערב יום כפור' הוא מודרו עוד יותר מבי-ערב פסח'. ביום ההוא הוא מעיר את השחר.

ובאמת רבה העבודה עליו ביום ההוא, גם אם לא יחשוב בין עבודות היום את סדר הכסרות ואמירת הסליחות, שהם בעיקרם עוד

"פעוטים!" הוא גוער בם, "אתם החוטאים בנפשות הילדים!"
 בין כה וכה ושרה לאה באה... הקמות נפלה על צוארי הכלה,
 האב — על צוארי הבן — וצפצוף נשיקות מלא את הבית.
 ולעת ערב, כשברכה שרה לאה על הנרות ותשתפך בדמעות,
 ותתפלל: יתן רבונו של עולם, כח לכלתי לצום את צום היום הקדוש,
 ושלא יקרה חס ושלום אסון לולדה שבכבטנה!"

פִּילִיטוֹן.

מרשימות שריה הסופר.

הובא לביה"ד ע"י

א. ז. ראבינאוויטש.

במכתב העתי החרש שלי, שאני מקבל אחת לחודש, נדפסו שלש מודעות
 בשם שלש קהלות שונות, המבקשות להן רבנים שונים. ק"ק חרדינה מבקשת לה
 רב ירא וחרד, ק"ק חפשינה מבקשת לה רב נאור ומשכיל וק"ק חוצינה — רב
 דורש לציון, וכלן מבטיחות שכר הגון והכנסה רבה.

המודעות ההן שמחו את לבי מאד.

אמנם תקופה חרשה עמדה לישראל — חשבתי בלבי — אין עוד אותה
 הערבוביה ששררה בתוכנו עד כה. עתה יש לנו ב"ה פלגות מסוימות. שכל אחת
 יודעת מה היא חפצה ומה דרוש לה. עתה אפשר שתתאחדנה כל המפלגות
 להכלית מעשית אחת, אשר תביא ברכה אל הכלל כלו, מה שעד עתה, בימי
 ממשלת הערבוביה, אי אפשר היה גם לקוות. כי ערבוביה גוררת רק ערבוביה.

אבל אי מזה תקחנה שלש הקהלות ההן שלשה רבנים שונים? שאלתי
 את נפשי — הן בית חרושת הרבנים הרל הנמצא בתוכנו הוא הישיבה, ועלובה
 זו, כירוע, בכל חבליה תלד רק רבנים סתם על פי הנוסח הישן, שבאמת אינם
 אלא חרדים, לא נאורים ולא ציונים, אולי נפתחו בתי חרושת לרבנים שונים בחוץ
 לארץ, ואנכי לא ידעתי. —

עוד אני מעמיק לחשוב בפתרון השאלה הזאת ואפרים זרחי, זה ידיר
 נעורי העובד עתה עבודת משולח בבית מסחר, הנה זה בא. לפי הנראה בא עתה
 מן הדרך, כי ילקוטו עוד היה תלוי לו בצדו השמאלי.

— המרוך אתה בא? שאלתי בשמחה בחבקנו איש את רעהו.

— כן, עתה באתי, ענני; וגם מתנה הכאתי לך.

— ספר או מאסף חדש?

— לא, רק שלשה מכתבים, אבל כמדומה לי, שבעיניך יהיו המכתבים
 שקולים כספר שלם, הם יפיצו אור על תולדות הרבנות בראשית המאה העשרים.
 ודבריו הוציא מכיסו מכתבים רבים, ויקח מהם שלשה וישימם לפני על
 השלחן.

לקחתי את האחד ואקרא בו לאמר:

בעז"ה הכוחר בציון, בדרכה מושיק בראשית, תרס"ב.

לראשי ק"ק חוצינה המהוללה, לברכה תהי ולא לקללה, א"ם.

כאיל תערג על אפיקי מים, בן תערג נפשי לבוא ולעלות על כסא הרבנות
 בקהלכם החשובה יצוי, כי בכל לבי ונפשי חובב ציון אני, וכל חפצי ומגמתי
 לעבוד לטובת הרעיון הקדוש של תחית לאומיותם וארצנו הק'.

וראשית דרכי תהיה אי"ה בבואי אליכם לאסור ריב ומלחמה עם הרבנים
 בעלי הקלגסים, שהם כחוחים הדוקרים את ההדסים, גם בדרשותי גם במאמרי
 בעתונים אשקף ואנבל אותם לנגד השמש ואשימה לאל את כל ראיותיהם ואת
 פרש טעותם אורה על פניהם. ויש לי ב"ה הוכחות רבות מאד ממקראות וממדרשים
 כי שקולה מצות יא"י מכל המצות שבתורה, וכל העוסקים בו צריקים גמורים הם,

יועד כמה הגיע כעסו של האויל המתרגו הזה! יעם הארץ" קרא
 אלי! בן קורא לאביו עם הארץ!

"הן אמנם יש לשער כי לא אותי כנה בשם הזה! הוא הביט
 באותו רנע... לא בפני. מתוך כעס לא ידע בעצמו מה הוא צועק... אבל
 בכל זאת חוצפא היא!"

ואברהם-יוסי עושה בביתו את עסקיו בעצלות ובפזור הנפש,
 מביט בכל רנע בעד החלונות... נדמה לו כפעם בפעם, ששם בחדר
 החיצון שואלים לו... והוא יוצא ושואל את אשתו: מי היה פה?"

— לא היה פה איש, עונה האשה בתמימות ותמהון.

— ולי נדמה ששמעתי קול איש זר" — פותר הוא לאשתו את
 דבר שאלתו.

והוא מוציא מצלחתו את מורה-השעות שלו כפעם בפעם ומביט
 עליו: "השעה מאוחרת... העת לא תעמוד דום" — והוא נאנח. הוא נזכר
 שיש לו להתראות עם אחד מבעלי חובותיו. הלז הבטיח לשלם את חובו
 — איננו זוכר בדיוק, אם במוצאי יום כפור או בערב יום כפור — על-
 כל-פנים אלך ואתראה אותו; אם יתן — יתן, ואם לא, אין בכך כלום...
 אבל הדרך, אשר עלי ללכת עתה, עובר את פני הבית
 שה-שקצים שלי יושבים בו!...

עד כמה פחונים הם הצעירים היהירים של דורנו!... חיש באותו
 יום לקחו את מטלטליהם ויעתיקו מושבם אל בית-דירה של איש זר!...
 כאלו מעטים החדרים בביתי!

"אבל אין בכך כלום! אני אלך בצד הרחוב... אלך מנגד!"
 ואולם אברהם יוסי בלכתו שכח והלך באותו צד שבית בנו עומד שם.
 והפתח פתוח... והנכדים רצים ומשתעשעים לפני הבית.
 אברהם-יוסי עמד מלכת. הוא השיב את פניו צפונה, ונרמה לו
 שרוח קרה נושבת...

והילדים רצים עתה ערומים ויחפים בחוץ? "קורא הוא בנויפה:
 "האינם יראים גם מפני סכנה צופיה?! הלא הצנה תוכל הסיושלום
 לפנוע כם! הנה לך אב ואם! ובעצמם עוד ילדים הם! כן, עלי מוט'ת
 החובה לגעור כם!... הלא הדבר בחזקת סכנה!"

והוא לוקח את נכדיו על זרועותיו, מאמצם אל לבו, ונכנס
 הביתה בקומה זקופה ובקצף גלוי.

— איך זה, פעוטים, לא תהומו על הטף? — צועק הוא בנויפה —
 רוח צפונית מנשבת בחוץ, והילדים חצים ערומים ויחפים!"

הבן עמד נפעם ויפוף קומתו.

— מלא חרשה — אומר אברהם יוסי כלבו ומתמלא עליו רחמים.
 אבל טוב לבלתי חטא, מחטא ועשה תשובה, גוער הוא בו
 כמעט נויפה של קרבת דעת.

— אבל, אבי! עונה הלז ומרים את ראשו.

— הרף, הרף! הראשונות לא תוכרנה! מחול לך!...

— אבל הן — — —

— הלא אמרתי: מחול לך!"

— מחול לך? — מחקה כלתו את דבריו בתערומות — וכבודי אני?
 גם שרה לאה תמחל לך! בודאי! אין לך להצטער על זה!

איה השפחה? רוצי נא כרנע, וקראי לשרה לאה, אמרי לה כי... כי אני פה!
 השפחה רצה לקרוא לשרה לאה, ואברהם יוסי מוכיח את ההורים
 הפעוטים, על שאינם יודעים עוד לשמור את טפם: — וכי בחורף מצטננים?
 הלא הצנה שבאביב ובאסף מסכנת יותר לילדים מצנת החורף!"

ברורות כי המבקרים הורונים לא הבינו פשוט את פשט דברי רבותינו המשכילים ו"ל ויגלו בהם פנים שלא כהלכה.

בלי ספק, כי ספרי "מגן ההשכלה" ימצא חן בעיניכם ותמהרו להרפסו על השכונכם, כי כלו פנינים ואבני חן, ובהקדמתי לס' הוא הוכחתי, כי ההשכלה שקולה כנגד כל המצות שבתורה, כי כל התורה לא נתנה אלא "למען יאמרו הגוים רק עם חכם ונכון הגוי הגדול הזה", ואחרי שבזמן הזה אם לא נהיה משכילים, אז לא יאמרו הגוים כי עם חכם ונכון אנחנו, גם אם נקים את כל המצות ברדוקיהם, שמע מינה, כי בזמן הזה כלל התורה כלה היא השכלה, ורק השכלה, ע"ש דברים נפלאים מתוקים מדבש.

כוכבטחני, כי אמצא חן בעיניכם בתור רב נאור, וכ"ה גם דרשן מצוין אנכי, כל השומע את דרשותי ימלא שחוק פיו, כי אוצר בלום לי של הלכות ומילי דבריחיתא ומשלים ערכים מנופת, ומלבד זה הנני סופר כאחד הסופרים הגדולים מבעלי המהלך החדש, וכבר חדשתי מלות רבות, וכתבתי מאמרים רבים, וגם ספורים ושירים עמדי בכתובים.

סוף דבר: רב כמוני יפיק אי"ה רצון מאתכם בכל הפרטים, כי כל הפצכם אמלא, ועל כן לא תאחרו משלוח לי להוצאות הנסיעה פן יקדמוכם אחרים, כי רבים היום הדורשים לרבנים משכילים ונאורים.

ידידכם דו"ש ושלום השכלתכם.

הק' יששכר בן לאמור"ה הרה"ג הצדיק ר' ברוך זצק"ל,

בעהמ"ח ס' "כחא דהיתרא" ומגן ההשכלה, ועוד, חופ"ק דכדוכה.

— איפה לקחת את המכתבים האלה? שאלתי את רעי אחרי קראי בה. — בעברי בקהלות ההן לדגלי מספרי, הראוני ראשי הקהלות אותם ואבקש כי יתנו לי את המכתבים להמציאם לירך, מדעתי כי אוהב אתה את מליצות הרבנים החדשים אשר למדו להשתמש בשפת עבר בלי שגיאות ולכתוב מאמרים ולהוציא ירחונים.

עוד הוא מדבר, והנה נושא האגרות בא ויושט לי מכתב.

פתחתיו ואקרא בו לאמר:

ב"ה דכדוכה י"ד חשון תרס"ב.

ליר"ג הסופר הנעלה ר' שריה, ה' יהיה עמו וחייה, א"ס.

שמעו שמעתי כי אחד מאנשי עירך מוביל עמו אגרות החתומים בשמי ושנשלתו לראשי קהלות שונות, והוא משתדל בכל מקום להשניאני ולשימני לזעוה ולמפלצת, ובלי ספק כי הראה אותם גם לכבודך הרב.

לא אכתד ממך, יירדי, כי כשאני לעצמי אינני רואה בזה כל חובה לעצמי, ואדרכה, לדעתי הכל חייבים בכבוד הרב שבידו לכתוב מכתבים כאלה, ובכחו באמת לשבת על כסא הרבנות בכל קהלה שתבחר בו, הן כמה רבנים יש בישראל שומים גמורים, ובכל זאת הם יושבים על כסא הרבנות בקהלות חשובות ונוטלות שבר מלא הפנים, ואני — רב בעל כשרונות נפלאים, המלא גדוש באמת בגפ"ת, בחסידות, בהשכלה, — אפסיד? הן שאר הרבנים לא יוכלו להבטיח מאומה, ואם יבטיחו לא יקימו, כי אין בכחם לקיים, ואני אבטיחה ואקימה, כי כל שלמות לא יחסר ממני: גאון בנגלה ובנסתר, דרשן מצוין, חכם גדול בהיות העולם, סופר גדול בכל מקצועות הספרות, בעל קריאה, מוהל, חזן ומרקד נפלא, ומדוע יגרע חלקי מכל הטון הטפשים, חיות הקדש? מדוע תתך חמת בן עירך עלי כי יבזני?

האמנם דורש הוא, החפשי בדעות, מהרב, כי יהיה ירא שמים דוקא, ועל כן ישנאני, כי חכמתי קודמת ליראתי? אולם באמת גם ביראת שמים גדול אני משאר הרבנים, יראת רוב הרבנים היא רק מצות אנשים מלומדה, ביראה גדלו מנעוריהם ושפשותם תומה עליהם, כי לא תסור יראתם מלבם נצה. אבל אנכי ירא שמים כחכמה ודעת: אנכי יודע ומבין, כי להמון העם אי אפשר להתקיים בלי יראת שמים, ועל כן הנני נושא עלי עול של יראת שמים מהכרה פנימית, כי נחוצה היא לתיקון העולם, ואם לא יקפחו את שכרי, אהיה לה לצור מעוז כל הימים.

שמעתי כי הוא יכנני בשם "אקטור", "משחק על הבמה", הנה זה מוס חרש, לא עשורוהו כל חכמי לב! ... הוי פתי! הלא כל המשחקים היודעים את אומנותם נכבדים בעיני כל החכמים, ומדוע יבזו אותי? הן כל מביני דבר יודו, כי משחק נפלא אני, יודע לשנות את פני נמנסי לפי דרישת המקום והזמן, ומה ככך אם לא על כמת המשחק כהונתי, כי אם בבית המדרש? אמנם, אין מול לישראל! מה שלאחרים נחשב למעלה יתרה, המשתלמת בטבין ותקלין, לי היהודי יחשבו למגרעת וישימו בגללה את כבודי לשמצה, הוי, כהונת ישראל, מה דלה

כי בזה ימחלו כל עונותיהם, ולהפך מי שאינו מחזיר בזה אף אם יש בידו תורה ומע"ט הרי הוא דומה כמי שאין לו.

היריעה תקצר מהכיל פה גם מעט מועד מהראיות שיש לי, הלא הם כתובים בספרי "ריב ציון" שבקרוב אי"ה יופיע לאור, שם נמצאו מאמרים רבים שהשמיטם בעל ילקוט אי"ה השלם, ורק לשוא אמר אותו המחבר להראות את בקיאותו, כי באמת עבר ולא הזכיר כמה מאמרים הידועים גם לבר כי רב, ומאתי ב"ה לא נעלם דבר.

בטוח אני, כי אני הרב הדרוש להפצכם, אחרי כימפני חרבי החדה, זו לשוני, ומפני קשתי הדרוכה, זו קסתי, יחתו ויחררו ויסוגו אחר כל שונאי ציון, ועל כן הנני מקוה כי תמהרו לשלוח לי להוצאת הדרך, ויחד עם זה תיטיבונא להודיעני אם חובכים פשוטים אתם או ציונים, כי לעשות רצונכם הפצתי ולשרת אתכם בקדש כאשר תאוה נפשכם.

בברכת ציון, הק' יששכר בן לאמור"ה הרה"ג הצדיק ר' ברוך זצק"ל,

מחבר ס' "ריב ציון" ו"גהמת ציון", חופ"ק דכדוכה.

ואלה דברי המכתב השני:

בעז"ה ית"ש ויתעלה זכרו, דכדוכה, מוש"ק לס' בראשית, תרס"ב, כבוד וישע רב לק"ק חרדינה המפוארה, בקלות כבחמירות היא נזהרה, בדוכה תהי ומאזורה.

כאיל תערג על אפיקי מים, כן נפשי תערג לבוא ולעלות על כסא הרבנות בקהלתכם הק' יצ"ו, כי אמנם רב חדר אנכי בכל לבי ונפשי, ואי"ה כאשר אבוא למחנכם אציבא את צבאות ה' גבורי האמונה ללחום מלחמת הדת נגד כל המקילים בה, ובספרי "ספר חרדים החדש" הוכחתי בעז"ה בראיות ברורות כי קנאת ה' היא שקולה כנגד כל המצות שבתורה ומצינו כי אליהו הנביא כקנאתו לה' עבר על כמה עברות שהקריב קרשים בחוץ, כי קנאת ה' היא כלל התורה כלה וכמ"ש עת לעשות לה' הפרו תורתך.

ביחוד אצא אי"ה למלחמה נגד האפיקורסים החדשים, הלא הם הנקובים בשם חובבי ציון או ציונים, בטוח אני כי אתם החרדים לדתנו הק' תוילו זהב מכיסכם ונקרא לאספה את הרבנים החרדים ונגזר חרם חסור על חבת ציון וציוניות אם לא יתראו בעלי החברות הנ"ל למסור את ההנהגה בידי ועד של רבנים חרדים שישגיחו עליהן בעין פקוחה שיתנהגו בכשרות כרת משה וישראל, ורק על ידי הרבנים ינתן כסף התמיכה לאכרים והפועלים שבאה"ק, למען ידעו כי עין הרבנים צופיה עליהם ויחררו ולא יודון להקל עוד בקרשי שמים.

ואם יאמרו עלי שונאי (הן רבים הם בעז"ה שונאי צדיק!): איך אבקש לשבת על כסא הרבנות בק"ק חרדינה שכלה חסידים, ואני הלא מתנגד אני? אל תשמעו להם, כי באמת חסיד נסתר אני ואני הוגה תמיד בספרי חסידות, ויש עמי כתבים רבים שחדשתי בעז"ה בפרד"ס, ורק מפני שבק"ק דכדוכה אין איש שאוכל לגלות לפניו את המאור שבחסידות, על כן הנני מסתתר ועושה את את עצמי כמתנגד. אבל כאשר אבוא אליכם אי"ה, או תראו כי ידי רב לי כמו בחסידות כמו בנגלה, אני רק לעשות רצונכם הפצתי ולשרת אתכם בקדש באות נפשכם.

הק' יששכר בן לאמור"ה הרה"ג הצדיק ר' ברוך זצק"ל,

בעהמ"ח ס' "חרדים החדש" ועוד כמה ספרי שו"ת ומוסר, חופ"ק דכדוכה.

ובמכתב השלישי כתוב לאמר:

ב"ה מוצש"ק לס' בראשית תרס"ב, פה ק"ק דכדוכה.

לכ' ראשי חפשינה, דורשי השכלה ובינה, תמיד ישמעו קול רנה, א"ס. כאיל תערג אל אפיקי מים, כן נפשי תערג לבוא ולעלות על כסא הרבנות בקהלתכם החשוכה יצ"ו, כי באמת רב נאור אנכי דורש השכלה בכל לבי ונפשי, ורק בק"ק דכדוכה עיר מושבי, אחרי שחפשתי בנרות חפש מחפש ולא מצאתי גם משכיל אחד, אמרתי לנפשי: חבי כמעט רגע והסתיר את השכלתך בלבך ולא תשחית דבריך הנעימים באוני שומרי הבלי שוא, ואקים בעצמי "ועם עקש תתפתל", ואהי רב פשוט ותמים בעיניהם.

ואולם כאשר אבוא אי"ה לשבת בקרבכם, זאת תהיה ראשית עבודתי להגדיל את כבוד ההשכלה, כי אצא לריב ולמלחמה כנגד המבקרים החדשים פורצי גדר ההשכלה, הבאים להשפיל את כבוד רבותינו הגדולים עמודי ההשכלה ולה"ה ובוה הם משפילים את ערך ההשכלה בכלל בעיני החשוכים, מורדי האור, והמה עתידים ליתן ע"ז את הדין, ובספרי "מגן ההשכלה" הוכחתי בעז"ה בראיות

כריכה

להשלה כרך VII (שביעי) 1901

נעשתה בדמות ובצע הכרכות לכרכים הקודמים, ביופי והדר. מחיר כל כריכה 25 קאפ. עם פארטא 30 קאפ.
= מחיר השלה כרך VII מכורך 3.40 ר"כ. =

Издательство „AXIACAFЪ“, Варшава.
Verlag „ACHIASAF“, Warschau.

החתימה על מכ"ע "Die Welt"!

הסוכנות הראשית על רומיא של מכ"ע הציוני "Die Welt" נמסרה לחברת אחיאסף ווארשא ונבקש את החותמים ברוסיא לפנות אלינו ע"פ הכתבת

здательство „Axiasafъ“, Варшава.

Verlag „Achiasaf“, Warschau.

בע"פ: טווארדא נו' 6.

WYŚZY Z DRUKU

nakładem

Towarzystwa „ACHIASAF“

Dr. L. PINSKIER, Samowyzwolenie.
Cena 25 Kop.

Dr. THEODOR HERZL,
Mowy ze zjazdów syonistycznych.
Cena 25 Kop.

Dr. MAX NORDAU,
Mowy ze zjazdów syonistycznych.
Cena 40 Kop.

ACHAD - HAAM, Niewolnicy swobody.
Cena 20 Kop.

ACHAD - HAAM, Po za obozem syonistów.
Cena 20 Kop,

Ares: Wydawnictwo „ACHIASAF“ Warszawa, Twarda Nr. 6.

ומה עלובה את! אמנם יפה אמר ר' אהרן החיש דקהלתנו: «אם העברי יתן לך דבר לכלאכה, לא תראה בה ברכה».

ואולם ידעתי כי גם אחרי כל הדברים והאמת הנ"ל עוד יוסיפו מבקשי כוונים להתנפל עלי על אשר כתבתי את המכתבים הנ"ל, ועל כן יש עמדי השוכה מוכנה מראש אשר בה יתורץ הכל, והיא — להד"מ! פשוט, לא היו דברים מעולם! אנכי לא כתבתי גם מכתב אחד מכל שלשת המכתבים ההם. והראיה, כי אין הכתב שבהם שוה כלל, ואפילו במקצה, לכתב ידי שאני כותב במכתבי זה.

ואולם ידעתי כי רבים בתוכנו נעויו לב אשר גם המכתב הזה, שאני כותב לכבודך הרם, לא ימצא חן בעיניהם. וגם בו יבקשו וימצאו מגרעות ויציגון לראיה, לכן אבקשך ידידי הנכבד להסתיר את המכתב ולא תראהו לאיש זר, ובטוח אני כי תמלא את בקשתי זאת. אכן גם אם לא תשמע לדברי, וגם אם תראה את מכתבי זה לכל באי עולם, לא אירא ולא אחת. כי גם על זה יש לי התנצלות מוכנה ומוזמנה זה מכבר, כי לא שוטה אנכי למסור את עצמי בידכם. ולמען לא תטריח את עצמך להוציא דבתי רעה ולהתברות אחרי כן, הנני לגלות לפניך את אופן התנצלותי, והוא — להר"מ, ועוד הפעם להר"מ! כי באמת אנכי לא כתבתי גם את המכתב הנוכחי, והראיה כי גם הכתב שבו איננו דומה כלל לכתב ידי הרגיל.

הלא תראה ידירי כי אמנם איש חכם אנכי ורק מול חסר לי. ידירך ורו"ש בלו"ג הק' יששכר בלאמור הרה"ג הצדיק ר' ברוך זצ"ל, בעהמ"ח ספר "לחם טובים" או "השקפה על הרבנות" חופ"ק כדרכה. P. S. הנתראה פנים בשעת הקונגרס ההידינא?

* * *

קול דופק בדלת.
פתחתי והנה מנקה-הארובות לקראתי ומטאטא בידו.
— עופות טבאים שמו להם קן כביתך ויכסו את פני כל הארובה, אמר האיש אלי בתוכחה מגולה.
— נבראו עופות טבאים, ברא הקב"ה רפואה כנגדם — את המטאטא, אמרתי אליו.

נדבה

ליום כלולת בת ידירי מר יעקב פראנקל מרת מרים עם ב"ג מר אהרן רובין בעיר אויגוסטאו ביום 3/16 אויגוסט למו"ט אני מנדב 1 ר"כ לאוצר הספרים אכרנאל בירושלים. משה אַלפרין, ווארשא.

תשובות האדמיניסטרציה.

לה' י. חנונו בסוראז: מחיר הילוח תרס"ב מן יום ט"ו תשרי והלאה הוא, כאשר הכרזנו, 1.30 ועם פארטא 1.60. מכורך 1.70 ועם פארטא 2 ר"כ. מכל האכסמפלרים שהדפסנו נשארו מעט מאוד ועוד מעט ואפסו כולם.

לה' יוסף אווערבוך בכוהפול: הסך 2.50 אשר שלחת מספקת רק בעד חתימת "הרור" ו"השלח" לרבע שנה, ובעד "דער יוד" טיב לשלוח את מחיר ההתימה לרבע שנה 1.50 ר"כ.

לה' דוד ב' ברזעמיסל: לשכת "אחיאסף" נמצאת בווארשא ברחוב טווארדא נו' 6, ועל ידה תשיג את הספרים ואת מה"ע אשר אתה מבקש. להחתום ה' ווילדיקאן בריגא: איכה? את העלים אשר אנחנו שולחים לך מחזרת לנו הפוסטא כי אינה מוצאת אותך.

לה' ג'ן פורת' בפוניבו: מסרנו את דבריך להעורך והוא יוציא משפט. לחשואל בטמשוב: למאי נפקא מניה? לה' שאול ר' במינסק: זכרונך לטוב.

לחברת "דורשי-בינה" ברישקאניוויקא: על ידינו אפשר לחתום על כל מה"ע אשר אתה שואל. "קטלוג" אנחנו שולחים לכם.

לה' אליהו סאדאווסקי-חערסאן: קשה לערב שנה בשנה, לכן רשמנוך לחותם מר"ח יולי. הדאוי שתא עד קץ השנה, וגם את ראשית הספור "ספר הקבצנים" שלחנו לך.

רוח "אחיאסף" לשנת תרס"ב

שנה תשיעית.

שנות קיומו של לוח אחיאסף תשע מעידים על ערכו וטובו ועל סגולתיו הפנימיות המסוככות אותו על קהל הקוראים. הלוח כולל ספורים, שירים, ציורים, מאמרים פובליציסטים ומדעיים, השקפות על מאורעות השנה ושאלות החיים, תולדות אנשי שם המצוינים בפעולותיהם בעבר ובהווה, תמונות וציורים נחמדים, וכו' וכו'. בשנה זו הוספנו פרק חדש בשם "מראשית השנה עד אחרית השנה" הכולל סקירה עמוקה ומשפט צדק על כל המאורעות החשובים בחייהם הרוחניים של אחינו בכל הארצות במשך דשנה החולפת, בכלל הוספנו בשנה זו גליונות שלמים על עצם הספר (החלק הספרותי לבד מחוץ כשלים באגן) הכוללים ענינים רבים ונכבדים, והיתה ההוספה הזאת במקום ספר מיוחד הנספח בתור תשורה. בלוח אחיאסף תרס"ב השתתפו כמעט כל טובי הסופרים והחכמים, וזה תוכן החלק הספרותי:

- (א) אגרת. לוח אחיאסף
- (ב) מלחמה בשלום (ציור היסטורי), ד"ר ש. ברנפלד
- (ג) עם פתיחת החלון (שיר), ח. נ. ביאליק.
- (ד) הוא היה כהן (סקיצה), י. ברשרסקי.
- (ה) תמונה (שיר), א. הופשטיין.
- (ו) לחנוך העם (דבר להורים ולמורים), ש. ל. ציטראן.
- (ז) ר' אברהם בן נחום מספר מכאוביו (ציור), מ. ד. בראנרשטעט-טער.
- (ח) משיח (שיר), י. ר. ברוכוביץ.
- (ט) השתלמית שכלית והכרה מוסרית, יוסף קליוזנר.
- (י) לא יצא לפעל (ציור), י. ברשרסקי.
- (יא) לילה (שיר), מ. ס. הרווויץ.
- (יב) טעמים לסדר אלף-בית, יצחק בן אשר.
- (יג) משה (שיר), דוד פרישמאן.
- (יד) שתי שנים ומחצה (ציור), מיכה יוסף ברדיטצבסקי.
- (טו) זכרונות, א. ש. פריעדבערג.
- (טז) פסוקי דינקי (שיר), יעקב קפלן.
- (יז) שבבים: (א) משמרים הכלי שוא, (ב) שירה וזמרה. (ג) זכרון בספר, א. שולמאן.
- (יח) שומר סה מלילה? (שיר), מ. מ. דאליצקי.
- (יט) משי (מרשימותיו של עובר אורח), ש. בן-ציון.
- (כ) קץ כל בשר (חזון), יעקב כהן.
- (כא) הנחמה האחרונה (ספור), א. זינגער.
- (כב) אש מאת ה' (מכתב), יהודה ליב גורדון.
- (כג) אל אמי (שיר), יעקב קפלן.
- (כד) נחלה מכוהלת (מסעי הראשון לארץ ישראל), טרדכי בן הלל הכהן.
- (כה) כשכר נשים צדקניות (הלצה), צבי אלמאין.
- (כו) חג וחגא (ציור), א. ז. ראבינאוויטש.
- (כז) עוקצים ופרי מחשבות, ש. בן ציון.
- (כח) כמה? (ציור), י. שטיינבערג.
- (כט) זכרונות (ציור), הנ"ל.
- (ל) היפרכוס ומלך, הנ"ל.
- (לא) דור דור (משה ליב ליליענבלום, דוד פרישמאן), דר. ס. י. ברדיטצבסקי.
- (לב) אהבתך עמי (שיר), דר. סולער.
- (לג) עלה נופל, א. לודוויסול.

- (לד) בין ערבים (שיר), יעקב כהן.
- (לה) כמחזה (שיר), יעקב קפלן.
- (לו) שיחת רוחות, מ. ל. ליליענבלום.
- (לז) ר' זכריה פראנקל (למלאת מאה שנה ליום הילדתו), דר. ש. ברנפלד.
- (לח) יום היהודים בגרמניא (לתמונת הפרופ' מ. פיליפאָהן), דר. ש. ברנפלד.
- (לט) ר' מאיר איש שלום, ראובן כריינין.
- (מ) ר' אליעזר שולמאן.
- (מא) יצחק ליבוש פריץ.
- (מב) י. ווייסבערג.
- (מג) על פרחו של ניהנס, י. ח. טביוב.
- (מד) כראשית השנה עד אחרית השנה — (סקירה על המאורעות של שנת התרס"א): השקפה כללית, הציונית בוסן הוה, הקונגרס הרביעי ותוצאותיו, התנועה הציונית בעם, האספות המחוזיות והמדיניות, העבודה הקולטורית, האספות הגליליות ברוסיה, אספת הציונים באַלמייץ, האספות בלמברג ובאמיריקא, אספת תלמידי חכמים צעירים כמינכען, טבע התנועה הלאומית, המעשה והמחשבה, הבאָנגל הלאומי, העובדים בתשלומי המניות, הלצה בווארשא, הכוסרים בפלשתינא, תיאודור הירצל, לפני השולטן, הקריוס של הקידונויות בפלשתינא, שנוי הסדר, הפקידות החדשה, שארת הפועלים, חברת הישוב כאוריסא, מלאכות מר גינצברג ומר וסמן בפלשתינא, בית הספר ביפו, דעת הקהל, הצירים בפאריז, מכס נירדו והצעתו בדבר הגישו החדש, יחוס הציונים בלונדון לבחירת הועד המדיני, הציונים בהנהגת חכ"ח כווינא, הרעב כנגב רוסיא, עבודת הצדקה, יחוס עשירי אחינו שבמערב למאורע זה, החברה של עזרה שנוערה בכרלין, הוכוחים בועד הפרויני של ממלכת פרוסיה, יום היהודים בגרמניא, מצב היהודים בצרפת, מכס רגיס באלגיה, האנטישמיות באוסטריא, מצב אחינו בגליציה ורומניא, התנועה הפנימית.
- (מח) כרוניקה עכרית (מן ניסן תר"ס עד ניסן תרס"א): רוסיא. פקודות הממשלה. פסקי הסינט. ארץ ישראל. אוסטריא. אונגארן. צרפת ורומניא. אנגליא. אמריקא. חוגרמא. בלגיא. ארגנ-טינא. הינא. מארוקא. פרס. ספרות. הצטינות חגי ויבל.
- (מו) הזכרת נשמות. (מן ניסן תר"ס עד ניסן תרס"א).
- (מז) ביבליוגרפיה (ספרים חדשים).

ואלה התמונות אשר באו בלוח אחיאסף תרס"ב:

- (1) ר' זכריה פראַנקעל.
- (2) פרופ' מ. פיליפאָהן.
- (3) מאיר איש שלום.
- (4) אליעזר שולמאן.
- (5) יצחק ליבוש פריץ.
- (6) י. ווייסבערג.
- (7) ד"ר איזדור זינגער. (מיסר העניצקלופערע העברית).
- (8) היהודים בכינה.
- (9) ר' משה מונטיפיורי בימי שחרותו.
- (10) ר' משה מונטיפיורי בימי זקנותו.

מחיר הלוח 1,30 רוי"כ, עם פאָרטאָ 1,60 רוי"כ, מכורך 1,70 ר; עם פאָרטאָ — 2 רוי"כ.

הערה. עלינו להזכיר כי בהיות להלוח מספר מסוים וידוע של קונים שנה שנה הננו מדפיסים אותו רק במהרוא אחת ולכן קרה בשנים האחרונות כי אספו העק"ז לגמרי מן השוק מיר אחר חג הסכות עד כי היינו מוכרחים אח"כ לפרסם מודעות במכ"ע כי הלוח נמכר כלו כרי שלא להטריח את הרבים וגם את לשכת אחיאסף בכתיבת מכתבים לחנם. ולכן, כל אדה מן הקוראים, המו"ס והסוכנים שיש להם חפץ בלוח אחיאסף יואילו נא להיות מן הרוויים.

בי"פ: טווארדא נוי 6 "Axiacaf" Варшава